

ΕΠ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΙΙ
ΜΟΥΣΙΚΗ-ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ:
ΟΡΓΑΝΟΛΟΓΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΚΗΣ
ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ
(ΤΑΞΗ: Α')

ΓΕΝΙΚΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

2015

ΕΙΔΙΚΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ: Δροσουλάκης Κωνσταντίνος, Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ 16 (Συντονιστής)
Κοτίνης Κωνσταντίνος, Εκπαιδευτικός ΠΕ 16.01
Μηνακάκης Δημήτριος, Εκπαιδευτικός ΠΕ 16.01
Τσερπέ Γεωργία – Μαρία, Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ16

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ

ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ: Αναγνωσταρά Ευανθία, Σχολική Σύμβουλος ΠΕ16.01

ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ:

Δειμέζη Κυριακή, Εκπαιδευτικός ΠΕ 16

Χατζηθεοδώρου Φώτιος, Εκπαιδευτικός ΠΕ 16.01

«ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών»
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ»

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σωτήριος Γκλαβάς

Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Γεωργία Φέρμελη

Σύμβουλος Α' Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το παρόν συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους στο πλαίσιο της πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση»

ΓΕΝΙΚΟ ΜΟΥΣΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΟΔΗΓΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

**ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ II
ΜΟΥΣΙΚΗ–ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ:**

ΟΡΓΑΝΟΛΟΓΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΚΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ

ΤΑΞΗ: Α΄

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή.....	2
2. Συνοπτικές Οδηγίες και Σχέδια μαθήματος ανά ενότητα.....	7
Ενότητα 1.....	7
Ενότητα 2.....	15
Ενότητα 3.....	17
Ενότητα 4.....	27
Ενότητα 5.....	43
Ενότητα 6.....	63
Ενότητα 7.....	69
Ενότητα 8.....	71
Ενότητα 9.....	75
Ενότητα 10.....	82

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Οδηγός Εκπαιδευτικού δημιουργήθηκε για να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να προσεγγίσει το μάθημα της Οργανολογίας Μουσικών Οργάνων Συμφωνικής Ορχήστρας. Είναι ένα εγχειρίδιο που στηρίζει και συμπληρώνει τον διδάσκοντα καθηγητή. Σκοπός του Οδηγού είναι να αξιοποιήσει το Πρόγραμμα Σπουδών προτείνοντας νέους τρόπους προσέγγισης του γνωστικού αντικειμένου, να ενισχύσει τη διδασκαλία με πλούσιο διδακτικό υλικό.

Με τον Οδηγό του Εκπαιδευτικού επιχειρείται η δημιουργία ενός μαθησιακού πλαισίου που να ευνοεί την ανάπτυξη των δεξιοτήτων, της φαντασίας και της δημιουργικής έκφρασης, να άρει τους περιορισμούς, να παραθέτει προτάσεις για τον καλύτερο σχεδιασμό και οργάνωση της διδακτικής διαδικασίας. Έτσι, δίνεται η δυνατότητα στον εκπαιδευτικό:

- να συνδέσει το μάθημα με τους στόχους του Προγράμματος Σπουδών
- να εφαρμόσει νέες προσεγγίσεις στη διδακτική μεθοδολογία
- να ακολουθήσει προτεινόμενα σχέδια μαθήματος
- να εμπλουτίσει την διδακτική διαδικασία με εκπαιδευτικό υλικό
- να πετύχει μία ουσιαστική αξιολόγηση και όχι μία μονοδιάστατη καταγραφή της επίδοσης

Γενικός Σκοπός

Στη φιλοσοφία του «Νέου Σχολείου» ο ρόλος του εκπαιδευτικού δεν περιορίζεται στη μετάδοση της γνώσης μέσα από τυπικές και γενικευμένες τακτικές προσέγγισης του αντικειμένου.

Ο καθηγητής ορίζει με σαφήνεια τους διδακτικούς στόχους, διαμορφώνει ένα περιβάλλον μέσα στο οποίο ο μαθητής κινητοποιείται για να αναζητήσει τη γνώση. Ο καθηγητής θέτει τις κατευθύνσεις, ο μαθητής ανακαλύπτει, ανατροφοδοτείται από τον διδάσκοντα με υλικό και συντονισμένα, με ενέργειες και δράσεις, οδηγείται στην επίτευξη των διδακτικών στόχων.

Βασικός σκοπός της διδασκαλίας είναι ο μαθητής όχι μόνο να ανακαλύπτει τη γνώση αλλά και να μαθαίνει και τον τρόπο για να φτάνει σε αυτήν.

Στο πλαίσιο της μαθητοκεντρικής διδασκαλίας, ο διδάσκων οφείλει να εξατομικεύσει τη διαδικασία, ανταποκρινόμενος στις ατομικές και ιδιαίτερες ανάγκες ή δεξιότητες των μαθητών.

Ο καθηγητής, εφαρμόζοντας τη συνεργατική μάθηση, καθοδηγεί το μαθητή στη διασύνδεση της θεωρίας με την πράξη. Λειτουργίες όπως η εφαρμογή, η ανάλυση και η σύνθεση, με όχημα τη συνεργασία, καθιστούν το μαθητή ικανό να αξιολογεί τον ίδιο και τους άλλους.

Διδακτικοί Στόχοι

Βασικοί Διδακτικοί Στόχοι του μαθήματος «Οργανολογία Μουσικών Οργάνων Συμφωνικής Ορχήστρας» είναι ο μαθητής:

- να γνωρίζει τις ομάδες οργάνων που συγκροτούν μία συμφωνική ορχήστρα, το ρόλο τους μέσα σε αυτήν καθώς και τα όργανα που τις αποτελούν
- να γνωρίζει την ιστορία και την εξέλιξη των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας

- να γνωρίζει, σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές δυνατότητες των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας
- να γνωρίζει τη θέση των οργάνων στη συμφωνική ορχήστρα και να αντιλαμβάνεται το ρόλο τους μέσα σε αυτήν
- να διακρίνει οπτικά και ακουστικά τα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας
- να κατανοήσει τον τρόπο γραφής μερών διαφόρων μουσικών οργάνων
- να εξοικειωθεί με την ανάγνωση παρτιτούρας συμφωνικής ορχήστρας και μικρότερων μουσικών συνόλων

Διδακτική μεθοδολογία

Προϋπόθεση για τον καθηγητή είναι ο ετήσιος και τετραμηνιαίος σχεδιασμός διότι εξασφαλίζει τη διδασκαλία όλης της ύλης . Ο Οδηγός του Εκπαιδευτικού, εκτός των άλλων, προτείνει στο διδάσκοντα την οργάνωση της ύλης ανά διδακτέα ώρα. Προτεραιότητα, επίσης αποτελεί ο σωστός σχεδιασμός και οργάνωση του μαθήματος και η επιλογή της κατάλληλης κάθε φορά διδακτικής μεθόδου.

Ειδικότερα, τεχνικές και μέθοδοι που μπορούν να εφαρμοστούν στο μάθημα «Οργανολογία Μουσικών Οργάνων Συμφωνικής Ορχήστρας» είναι οι εξής:

- Μαθητοκεντρική και εξατομικευμένη διδασκαλία, που ενεργοποιεί τον μαθητή, που προσαρμόζεται στις ανάγκες του μαθητή και τις δυνατότητες του γνωστικού αντικείμενου. Λαμβάνονται υπ' όψιν οι ειδικές συνθήκες, η διαφορετικότητα, οι ξεχωριστές ανάγκες ή δεξιότητες των μαθητών.
- Σαφής καθορισμός του στόχου και της διαδικασίας με την οποία θα επιτευχθεί αυτός, σύνδεση της θεωρίας με την πράξη. Μέσω της πρακτικής εφαρμογής ο μαθητής οδηγείται στην ανάλυση, τη σύνθεση και τέλος την αυτοαξιολόγηση.
- Εναλλαγή δραστηριοτήτων με σκοπό το αμείωτο ενδιαφέρον του μαθητή (αρχική εισήγηση, παρουσίαση οργάνου, συζήτηση, εποπτικά μέσα και οπτικοακουστικό υλικό, εξοικείωση με παρτιτούρα κ.α.).
- Επανεξέταση προηγούμενων γνωστικών αντικείμενων (σπειροειδής μάθηση) ώστε να αφομοιωθούν καλύτερα, να εμπλουτισθούν με νέα δεδομένα και να συνδεθούν με νέες γνώσεις και άλλα αντικείμενα.
- Συνεργατική μάθηση, συμμετοχή του μαθητή σε ερευνητικά σχέδια (projects). Μετά από πολύ καλή προετοιμασία του θέματος και προσεκτική σύσταση των ομάδων εργασίας από τον εκπαιδευτικό, ο μαθητής μαθαίνει να αναζητά πηγές, να διαχειρίζεται πληροφορίες, να αναλύει, να συνθέτει και να παρουσιάζει εργασίες. Όλη η διαδικασία αναπτύσσει τη συνεργατικότητα, την αλληλεγγύη, την υπευθυνότητα, την ανεξαρτησία της σκέψης αλλά και την αποδοχή της άλλης άποψης.
- Διεπιστημονική ή διαθεματική προσέγγιση όταν το θέμα το επιτρέπει, το γνωστικό αντικείμενο δεν εξετάζεται απομονωμένο από τις συνθήκες που το γεννούν και το επηρεάζουν, ο μαθητής αντιλαμβάνεται τη συνολική εικόνα μέσα στην οποία εντάσσεται το θέμα.
- Παραδοσιακές διδακτικές μέθοδοι όπως οι ερωτήσεις και ο οργανωμένος διάλογος. Ο μαθητής παίρνει μέρος σε συζητήσεις και ερωτήσεις, μέσα σε ένα οργανωμένο από τον εκπαιδευτικό πλαίσιο, από τις οποίες απορρέουν συμπεράσματα και απαντήσεις

- Πραγματοποίηση επισκέψεων σε χώρους και εκδηλώσεις που θα δώσουν τη διάσταση του πραγματικού, θα επισφραγίσουν και θα εμπλουτίσουν γνώσεις και εμπειρίες, θα λύσουν ή θα δημιουργήσουν νέα ερωτήματα εξελίσσοντας τη γνωστική διαδικασία.
- Πρόσκληση σε ειδικούς και δεξιότητες που θα παρουσιάσουν ένα θέμα ή ένα μουσικό όργανο ολοκληρωμένα (λειτουργία, τεχνικές, ρόλος στην ορχήστρα, είδη μουσικής, ρεπερτόριο).
- Συνεργασία με άλλους φορείς, όπως σχολεία (ανταλλαγή εμπειριών), πανεπιστημιακά ιδρύματα (παροχή εξειδικευμένης πληροφόρησης).

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση είναι ένα βασικό δομικό στοιχείο της διδακτικής διαδικασίας και απαιτεί την ιδιαίτερη προσοχή του εκπαιδευτικού. Διατρέχει την προσωπικότητα και τον συναισθηματικό κόσμο του μαθητή, το οικογενειακό του περιβάλλον, το σχολικό περιβάλλον. Γι αυτό οι στόχοι της αξιολόγησης πρέπει να είναι γνωστοί και σαφείς. Με την αξιολόγηση:

- διαπιστώνεται αν και κατά πόσο έχουν επιτευχθεί οι στόχοι του μαθήματος
- εντοπίζονται τυχόν αδυναμίες ή ελλείψεις
- αποφασίζεται αν πρέπει να υπάρξει ανατροφοδότηση, πώς θα εξελιχθεί ή θα τροποποιηθεί το επόμενο βήμα
- κρίνεται πόσο αποτελεσματική είναι η εκπαιδευτική διαδικασία
- εντοπίζονται ιδιαίτερες κλίσεις, δεξιότητες και ενδιαφέροντα του μαθητή
- αναπτύσσεται η ικανότητα της αυτοαξιολόγησης και η υπευθυνότητά του
- καλλιεργείται η κριτική σκέψη
- αναπτύσσεται η ικανότητα του μαθητή να διαχειριστεί και να αξιοποιήσει τις γνώσεις του

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι ο εκπαιδευτικός οφείλει να γνωρίζει τις βασικές αρχές που διέπουν τη διαδικασία της αξιολόγησης:

- Η διαδικασία της αξιολόγησης δεν καταλαμβάνει συγκεκριμένο χρονικό διάστημα της διδακτικής ώρας, εξελίσσεται καθ' όλη τη διάρκεια της μέσα από την παρατήρηση του διδάσκοντα.
- Εκτός από την επίδοση σε γνωστικό επίπεδο, αξιολογείται η πρόοδος, ο βαθμός ενεργοποίησης, η συνεργασία με τους άλλους μαθητές και τον καθηγητή.
- Ο μαθητής πρέπει με σαφήνεια να γνωρίζει τους στόχους και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης.
- Η διαδικασία της αξιολόγησης πρέπει να χαρακτηρίζεται από δικαιοσύνη, αντικειμενικότητα και αξιοπιστία.
- Κατά την αξιολόγηση λαμβάνονται υπ' όψιν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες (χρόνος αφομοίωσης) των μαθητών, τυχόν προσωπικά προβλήματα ή δυσκολίες.
- Επιβραβεύεται η χρήση προηγούμενης γνώσης και η έκφραση επιθυμίας για νέα, εις βάθος ή εξειδικευμένη γνώση.
- Ενθαρρύνεται ο μαθητής να αξιολογεί ο ίδιος τον εαυτό του και τους άλλους.
- Η αξιολόγηση δεν περιορίζεται στη γραπτή και προφορική εξέταση με ερωτήματα ανοικτού ή κλειστού τύπου. Μπορεί να γίνει μέσα από τον οργανωμένο διάλογο

χρησιμοποιώντας λέξεις- κλειδιά, από το βαθμό καθημερινής προετοιμασίας και των εργασιών, τη συμμετοχή σε προγράμματα και διερευνητικές εργασίες(projects).

Υπάρχουν τρία είδη αξιολόγησης:

α) η αρχική ή διαγνωστική αξιολόγηση, που προσδιορίζει το εύρος των γνώσεων, τα ενδιαφέροντα αλλά και πιθανά προβλήματα του μαθητή. Η λειτουργία της διαγνωστικής αξιολόγησης προϋποθέτει τη δυνατότητα εξατομικευμένης διδασκαλίας.

β) η διαμορφωτική ή σταδιακή αξιολόγηση, η οποία έχει πληροφοριακό χαρακτήρα και αποσκοπεί στον έλεγχο της πορείας του μαθητή για την κατάκτηση συγκεκριμένου εκπαιδευτικού στόχου. Από τον έλεγχο αυτό επιδιώκεται να εξαχθούν οι απαραίτητες πληροφορίες και στοιχεία που απαιτούνται για την τροποποίηση του προγράμματος και των μεθόδων διδασκαλίας για να επιτευχθεί η κατάκτηση του επιδιωκόμενου στόχου. (Anderson & Faust, 1975)

γ) η τελική ή συνολική αξιολόγηση, από την οποία απορρέει η γενικότερη εκτίμηση της επίτευξης των παιδαγωγικών και διδακτικών στόχων.

Ο τρόπος αξιολόγησης συνδέεται με τους διδακτικούς στόχους και το περιεχόμενο του εξεταζόμενου αντικειμένου. Υπάρχουν κλασικές τεχνικές αξιολόγησης όπως:

- Η προφορική εξέταση, συνήθως γίνεται στο μάθημα της ημέρας, οι απαντήσεις του εξεταζόμενου υποδηλώνουν αφενός το βαθμό κατανόησης του αντικειμένου, αφετέρου την ικανότητα έκφρασης και χειρισμού του λόγου
- Η γραπτή εξέταση, με ερωτήσεις κλιμακούμενης δυσκολίας και οι οποίες μπορούν να έχουν ποικιλία μορφών (ελεύθερης ανάπτυξης, σωστού-λάθους, πολλαπλής επιλογής κ.α.). Μέσα από τη γραπτή αξιολόγηση διαφαίνεται η ικανότητα οργάνωσης της σκέψης, ο βαθμός κατανόησης των εννοιών, η ικανότητα ανάλυσης και σύνθεσης
- Οι εργασίες στο σπίτι, χρησιμοποιούνται για την εμπέδωση του αντικειμένου μέσα από την εξάσκηση και την ενίσχυση της ικανότητας αναζήτησης πηγών και πληροφοριών σε διαδίκτυο και βιβλιοθήκες
- Η συμμετοχή στη διδακτική διαδικασία, αξιολογείται η ικανότητα επικοινωνίας. Ο μαθητής ανταλλάσσει απόψεις, επιχειρηματολογεί.

Υπάρχουν ωστόσο και πιο σύγχρονες τεχνικές αξιολόγησης:

- Αξιολόγηση μέσα από ερευνητικές εργασίες (project), με αυτόν τον τρόπο αξιολογούνται αρετές (υπευθυνότητα, δημιουργικότητα) και ικανότητες του μαθητή (κριτική σκέψη, αναζήτηση πηγών και πληροφοριών). Είναι ένας βιωματικός τρόπος εργασίας που προσφέρει ηθική ικανοποίηση και χαρά δημιουργίας
- Κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων(Rubrics), είναι μία ακριβής μέθοδος αξιολόγησης, παρέχει σαφώς διαρθρωμένα επίπεδα απόδοσης και καθιστά σαφή στο μαθητή τα κριτήρια αξιολόγησης
- Ατομικός φάκελος εργασιών (portfolio), περιέχει στοιχεία για συμμετοχή σε δράσεις ή προγράμματα εντός ή εκτός του πλαισίου του μαθήματος. Προσφέρει μία γενικότερη εικόνα των κλίσεων και δεξιοτήτων του μαθητή
- Μαθητική αυτοαξιολόγηση και ετεροαξιολόγηση, ζητείται από το μαθητή να αξιολογήσει τον εαυτό του και τους άλλους μαθητές τεκμηριώνοντας την άποψή του. Διαδικασία που προσφέρει υπευθυνότητα, αυτοέλεγχο, αναζήτηση κινήτρων

- Περιγραφική αξιολόγηση, τεχνική κατά την οποία οι λέξεις (άριστα, πολύ καλά, καλά, σχεδόν καλά) περιγράφουν την εικόνα του μαθητή. Η αξιολόγηση ως διαδικασία εκφράζεται με ποιοτικά (περιγραφικά) και όχι με ποσοτικά χαρακτηριστικά (βαθμολογικά).

Η αξιολόγηση ξεκινά από τον εκπαιδευτικό και καταλήγει στον εκπαιδευτικό. Αφενός εξετάζει την πρόοδο του μαθητή, αφετέρου ελέγχει την αποτελεσματικότητα της μεθοδολογίας, την επιτυχία του συστήματος γενικότερα. Προς αυτήν την κατεύθυνση, ο Οδηγός υποστηρίζει και ενισχύει την προσπάθεια του εκπαιδευτικού.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΑΝΑ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η: ΗΧΟΣ – ΜΟΥΣΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ – ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ

Η 1^η ενότητα αποτελείται από τρία κεφάλαια, τα οποία θα διδαχθούν σε δύο (2) διδακτικές ώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Χαρακτηριστικά και ιδιότητες του ήχου

(Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίζουν τα χαρακτηριστικά του ήχου και της φυσικής ακουστικής και να έχουν κατανοήσει τη σημασία τους
- Να διακρίνουν τη διαφορά των χαρακτηριστικών του ήχου μεταξύ τους
- Να γνωρίζουν με ποιο τρόπο τα χαρακτηριστικά του ήχου διαμορφώνουν το τελικό ηχητικό αποτέλεσμα

Β. Λέξεις-Κλειδιά

- Ήχος
- Κύμα
- Συχνότητα

Γ. Διδακτική μεθοδολογία - Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Προσδιορίζεται το γνωστικό αντικείμενο και προσεγγίζεται παραγωγικά (δόνηση-ηχητικό κύμα-διάδοση). Θα ήταν χρήσιμο να γίνει ανάκληση γνώσεων από το κεφάλαιο «Κύματα» (Φυσική Γ' Γυμνασίου). Επισημαίνεται η διαφορά ήχου-θορύβου.

Προτείνεται η χρήση γραφημάτων για την κατανόηση εννοιών και χαρακτηριστικών όπως μήκος και πλάτος κύματος, συχνότητα, ένταση. Αναγκαία είναι η αναφορά στη σχέση ηχογόνου σώματος-ήχου (παράμετροι όπως π.χ. μήκος και υλικό κατασκευής καθορίζουν αντίστοιχα τονικό ύψος και χροιά).

Απαραίτητη είναι η χρήση μουσικών οργάνων και του διαδικτύου για την εμπέδωση και διάκριση των χαρακτηριστικών.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές σχεδιάζουν γραφήματα και παραστάσεις που εξηγούν την αρχή λειτουργίας του ηχητικού κύματος και τις έννοιες που καθορίζουν τα χαρακτηριστικά του (μήκος, πλάτος, υλικό).

Οι μαθητές, με χρήση μουσικών οργάνων διακρίνουν τα χαρακτηριστικά του ήχου και διαπιστώνουν πώς η μεταβολή τους επηρεάζει το ηχητικό αποτέλεσμα.

Μέσω διαδικτύου παρουσιάζεται υλικό που περιγράφει και εξηγεί τα χαρακτηριστικά του ήχου.

Μετά από ακρόαση, ζητείται από τους μαθητές να αναγνωρίσουν το χαρακτηριστικό που μεταβάλλεται ανάμεσα σε δύο ήχους.

Οι μαθητές αλλοιώνουν τα χαρακτηριστικά του ήχου οργάνων όλων των ομάδων, π.χ. τεντώνοντας τη χορδή μίας κιθάρας (ύψος), ή κρούοντας ένα τύμπανο με μπαγκέτες διαφορετικού υλικού (χροιά), ή εφαρμόζοντας σουρντίνα σε μία τρομπέτα (ένταση).

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό – Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

- <http://www.physicsclassroom.com/Physics-Interactives/Waves-and-Sound/Simple-Wave-Simulator/Simple-Wave-Simulator-Interactive> (Διαδραστικός εξομοιωτής ηχητικού κύματος)
- <http://www.music-in-history.com/page-141.html> (Ο ήχος από τα Hz στα 20 kHz)

Προτεινόμενη βιβλιογραφία:
Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 13-16. (βιβλίο και CD)
Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής*, τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 14-17,21.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

2° : Κλειδιά

3° : Αρμονική Στήλη

(Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αναγνωρίζουν τα πέντε βασικά κλειδιά και να αντιλαμβάνονται την αναγκαιότητά τους
- Να μεταγράφουν απλές μελωδίες από ένα κλειδί στα υπόλοιπα τέσσερα
- Να γνωρίζουν ενδεικτικά κάποια όργανα που χρησιμοποιούν το κάθε κλειδί

- Να κατανοήσουν το φαινόμενο των αρμονικών ήχων
- Να γνωρίσουν την αρμονική στήλη και να αντιληφθούν τη διαδοχική σχέση των διαστημάτων

Β. Λέξεις-Κλειδιά

- Τονικό ύψος
- Κλειδί σοπράνο/άλτο/τενόρου/μπάσου
- Απλός/σύνθετος ήχος
- Θεμέλιος ήχος/(Αρμονικοί) Υπερτόνοι
- Αρμονική στήλη

Γ. Διδακτική μεθοδολογία - Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Κλειδιά

Το αντικείμενο του κεφαλαίου προσεγγίζεται παραγωγικά. Ξεκινώντας από το εύρος τονικού ύψους των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας προκύπτει η αναγκαιότητα της χρήσης των κλειδιών. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η μέθοδος ανάκλησης γνώσεων καθώς το αντικείμενο έχει διδαχθεί μερικώς στο γυμνάσιο.

Ενδείκνυται η πρακτική εξάσκηση γραφής με σκοπό την εξοικείωση με τα κλειδιά. Προτείνεται να επισημανθούν οι κοινές περιοχές των κλειδιών. Απαραίτητη είναι η αναφορά στη χρήση των κλειδιών από συγκεκριμένα όργανα και φωνές.

Αρμονική Στήλη

Ζητείται η ενεργοποίηση των μαθητών για την προσέγγιση των βασικών αρχών και εννοιών. Συνδυαστικά, μπορεί να εφαρμοστεί και η διεπιστημονική προσέγγιση (Φυσική).

Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός συνδέει τις έννοιες και οι μαθητές διαπιστώνουν το ρόλο που έχουν στο σχηματισμό της αρμονικής στήλης και των διαστημάτων της. Για την εμπέδωση του αντικειμένου προτείνεται η προβολή διδακτικού υλικού και η χρήση μουσικού οργάνου.

Δ. Δραστηριότητες

Κλειδιά

Το κλαβιέ του πιάνου χρησιμοποιείται ώστε οι μαθητές να αντιληφθούν το εύρος ήχησης των οργάνων συμφωνικής ορχήστρας και να διαπιστώσουν την αναγκαιότητα των κλειδιών.

Επιλέγεται μία απλή μελωδία σε κάποιο κλειδί και τους ζητείται να τη μεταγράψουν στα υπόλοιπα τέσσερα. Αν κρίνεται απαραίτητο, προηγείται ένα παράδειγμα στον πίνακα.

Αρμονική Στήλη

Ο εκπαιδευτικός γράφει τις έννοιες απλός/σύνθετος ήχος και θεμέλιος/αρμονικός στον πίνακα και οι μαθητές, καθοδηγούμενοι και συνεργαζόμενοι, ορίζουν τη σημασία τους και ανακαλύπτουν τη σχέση που έχουν μεταξύ τους.

Οι μαθητές παρακολουθούν ανάλογο υλικό από το διαδίκτυο το οποίο, παράλληλα, σχολιάζουν συζητούν, διατυπώνουν ερωτήματα ή απορίες. Συνδέουν το διαδικτυακό υλικό με την ακρόαση της αρμονικής στήλης από κάποιο μουσικό όργανο, π.χ. τρομπέτα (παράγεται εύκολα με υπερφύσημα).

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό – Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

Η αρμονική στήλη

- <http://www.music-in-history.com/page-155.html>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Harmonic_series_%28music%29
- <http://www.britannica.com/science/sound-physics/Beats>

Προτεινόμενη βιβλιογραφία:

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 15-16. (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής*, τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 46, 66, 67.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1^η

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Χαρακτηριστικά και ιδιότητες του ήχου

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του κεφαλαίου είναι η κατανόηση του φυσικού φαινομένου του ήχου και των χαρακτηριστικών του καθώς και η εξοικείωση με έννοιες που εξηγούν ή περιγράφουν τη λειτουργία των μουσικών οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας.

ΣΤΟΧΟΙ

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ήχου και της φυσικής ακουστικής

- Να διακρίνουν τη διαφορά των χαρακτηριστικών του ήχου μεταξύ τους
- Να γνωρίζουν με ποιο τρόπο τα χαρακτηριστικά του ήχου διαμορφώνουν το τελικό ηχητικό αποτέλεσμα

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

Μία (1) διδακτική ώρα

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Φυσική: ο ήχος είναι ένα φυσικό φαινόμενο, διαδίδεται με τη μορφή κύματος, ανήκει στα διαμήκη κύματα και αποτελεί γνωστικό αντικείμενο του μαθήματος της Φυσικής. Ανήκει στην διδακτική ύλη της Γ' Γυμνασίου, γεγονός που διευκολύνει την κατανόηση των αρχών λειτουργίας του φαινομένου του ήχου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Εφαρμόζεται ποικιλία διδακτικών μεθόδων, ειδικότερα χρησιμοποιείται η παραγωγική μέθοδος με όχημα τη διερευνητική μάθηση, τις στοχευμένες ερωτήσεις και το διάλογο. Επίσης, το αντικείμενο προσεγγίζεται και διαθεματικά. Στο μάθημα της Φυσικής της Γ' Γυμνασίου οι μαθητές έχουν διδαχθεί το κεφάλαιο «Κύματα» απ' όπου και ανακαλούνται προηγούμενες γνώσεις. Ακολουθείται επίσης πρακτική εφαρμογή που συνδέει άμεσα το θεωρητικό με το πρακτικό επίπεδο.

ΜΕΣΑ-ΥΛΙΚΑ

- Μουσικά όργανα
- Ηλεκτρονικές διευθύνσεις:
<http://www.physicsclassroom.com/Physics-Interactives/Waves-and-Sound/Simple-Wave-Simulator/Simple-Wave-Simulator-Interactive>
<http://www.music-in-history.com/page-141.html>
- Φορητός Η/Υ - Βιντεοπροβολέας
- Φύλλα εργασίας

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

A. Εισαγωγή (10 λεπτά)

Ζητείται από τους μαθητές να ανακαλύψουν πότε και πώς παράγεται ένας ήχος και πώς αυτός διαδίδεται. Γίνεται ανάκληση γνώσεων από το μάθημα Φυσικής Γ' Γυμνασίου(κεφ. 5 Κύματα). Συνεργαζόμενοι και χρησιμοποιώντας την εμπειρία τους, οι μαθητές καταλήγουν στη διάκριση των βασικών χαρακτηριστικών του ήχου.

B. Διδακτική επεξεργασία (30 λεπτά)

Με τη βοήθεια γραφήματος, οι μαθητές επαναπροσεγγίζουν έννοιες που καθορίζουν τα χαρακτηριστικά του ήχου (συχνότητα - ύψος, πλάτος κύματος-ένταση, υλικό-χροιά, διάρκεια, καθαρότητα). Τονίζεται η διαφορά ανάμεσα στον ήχο και το θόρυβο, αναφέρονται τα όρια της ανθρώπινης ακουστικότητας.

Οι μαθητές παρατηρούν πώς μεταβάλλεται το τονικό ύψος του ήχου αυξομειώνοντας το μήκος μίας χορδής ή της στήλης αέρα ενός φλάουτου, πώς η δύναμη κρούσης μίας χορδής ή μίας μεμβράνης τυμπάνου μεταβάλλει την ένταση του ήχου, πώς η κρούση με διαφορετικού υλικού μπαγκέτα μεταβάλλει τη χροιά του ήχου. Συγκρίνουν την καθαρότητα του ήχου ενός τυμπάνου και ενός βιολιού.

Υπογραμμίζεται η σημασία που έχει το μήκος ενός οργάνου για το τονικό ύψος του ήχου συγκρίνοντας δύο χορδές του πιάνου, δύο τύμπανα της ντραμς, ένα φλάουτο με το πίκολο φλάουτο.

Γίνεται προβολή διδακτικού υλικού:

<http://www.physicsclassroom.com/Physics-Interactives/Waves-and-Sound/Simple-Wave-Simulator/Simple-Wave-Simulator-Interactive> (Σε ένα διαδραστικό εικονίδιο οι μαθητές αυξομειώνουν τη συχνότητα, την ταχύτητα και το πλάτος (ένταση) ενός κύματος και αντιλαμβάνονται τις μεταβολές που υφίσταται το κύμα)

<http://www.music-in-history.com/page-141.html> (Οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να ακούσουν έναν ήχο και να δουν τη μορφή του κύματός του με συχνότητα από 20 Hz ως 20 kHz).

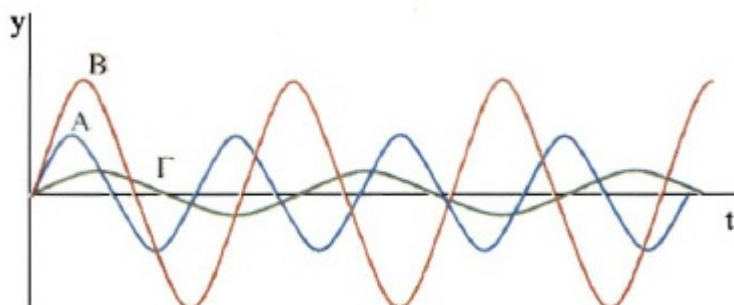
Ακολουθεί συζήτηση για να λυθούν απορίες που ίσως υπάρχουν και οι μαθητές, με παραδείγματα, περιγράφουν τα χαρακτηριστικά του ήχου και πώς αυτά μεταβάλλονται.

Ζητείται από τους μαθητές να συγκρίνουν ήχους διαφορετικού ύψους, έντασης, χροιάς, διάρκειας και καθαρότητας και να αναγνωρίσουν το χαρακτηριστικό εκείνο που κάθε φορά διαφοροποιείται.

Οι μαθητές μεταβάλουν την τάση μιας χορδής ή το μήκος ενός πνευστού οργάνου, συγκρίνουν τον ήχο χορδών με διαφορετικό πάχος και υλικό και κρουστών που κρούονται με μπαγκέτες από διαφορετικό υλικό. Καλούνται να διακρίνουν το χαρακτηριστικό εκείνο του ήχου που κάθε φορά διαφοροποιείται.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Συμπλήρωσε τα κενά:
 - Η συχνότητα καθορίζει
 - Το πλάτος του ηχητικού κύματος καθορίζει
 - Το υλικό κατασκευής και ο τρόπος δόνησης καθορίζουν
 - Η περιοδικότητα των παλμικών κινήσεων καθορίζει
2. Στο παρακάτω γράφημα υπάρχουν τρία ηχητικά κύματα, α) ποιο ηχεί οξύτερα και β) ποιο ηχεί πιο δυνατά;

3. Αν ένας ήχος παράγεται με 524 δονήσεις στο δευτερόλεπτο, με πόσες δονήσεις το δευτερόλεπτο θα ηχεί ο ήχος που βρίσκεται μία $8^{\text{η}}$ Καθαρή ψηλότερα και μία $8^{\text{η}}$ Καθαρή χαμηλότερα;
4. Τι πρέπει να κάνουμε σε μία χορδή που δονείται ώστε ο ήχος που παράγει να οξυνθεί κατά μία $8^{\text{η}}$ καθαρή;
5. Χαρακτηρίστε με Σωστό και Λάθος τις προτάσεις που ακολουθούν:
 - Ο ήχος ενός τυμπάνου είναι καθαρότερος από αυτόν του τσέλου
 - Για να αυξήσουμε το τονικό ύψος ενός πνευστού πρέπει να αυξήσουμε και το μήκος του
 - Ήχος είναι το αποτέλεσμα της δόνησης μιας ύλης
 - Μία δόνηση, για να θεωρηθεί ήχος και όχι θόρυβος, πρέπει να επαναλαμβάνεται περιοδικά
 - Ένας ήχος που ηχεί μία $8^{\text{η}}$ καθαρή ψηλότερα έχει διπλάσια συχνότητα

Γ. Κλείσιμο (5 λεπτά)

Στον επίλογο του μαθήματος αναζητούνται σημεία που δεν έγιναν κατανοητά και με τη συμμετοχή των μαθητών εντοπίζονται τα σημαντικότερα όσων έχουν ειπωθεί.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο εκπαιδευτικός αξιολογεί:

- την ικανότητα των μαθητών να ονομάζουν και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά του ήχου
- την ικανότητα των μαθητών να αντιλαμβάνονται και να προκαλούν τη μεταβολή κάποιου από τα χαρακτηριστικά αυτά
- την επίδοσή τους στο φύλλο εργασίας
- τη συμμετοχή των μαθητών με προτάσεις, ιδέες, ερωτήματα ή απορίες που εξέφρασαν

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει μέσα από προφορική εξέταση ή/και από τα φύλλα εργασίας που προτάθηκαν. Επίσης ο εκπαιδευτικός μπορεί να σχεδιάσει και να χρησιμοποιήσει ρουμπρικές αξιολόγησης (κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων)¹. Ενδεικτική χρήση ρουμπρικής προτείνεται στο σχέδιο μαθήματος της Ενότητας 5.

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Μπορεί να γίνει συζήτηση για τους τρόπους με τους οποίους ο άνθρωπος κατευθύνει ή μεταχειρίζεται τους ήχους των μουσικών οργάνων (ενίσχυση, διάθλαση, ανάκλαση, απορρόφηση).

¹ Για κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων βλ. Εισαγωγή.

Παρουσιάζεται η από κατασκευής ικανότητα των οργάνων να ενισχύουν τον ήχο και η χρήση εξαρτημάτων (σουρντίνες = σιγαστήρες) που αλλάζουν χαρακτηριστικά του ήχου όπως η ένταση και η χροιά.

Αρχές ηχοληψίας – ψηφιοποίηση ήχου.

ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

<http://www.britannica.com/science/sound-physics>

Προτεινόμενη βιβλιογραφία:

Αβέρωφ, Έφη (2001), *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 13-16. (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής*, τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 14-17,21.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η : ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

(Διδακτικές ώρες: 01)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίζουν τις τέσσερις βασικές κατηγορίες ταξινόμησης μουσικών οργάνων, σύμφωνα με τα καθιερωμένα διεθνή πρότυπα
- Να συσχετίσουν τα διαφορετικά κριτήρια ταξινόμησης μεταξύ τους
- Να παράγουν ήχους με όλους τους τρόπους

- Να διακρίνουν ακουστικά τα μέσα και τους τρόπους παραγωγής του ήχου

B. Λέξεις-Κλειδιά

- Μέσο παραγωγής ήχου
- Τρόπος παραγωγής ήχου
- Υλικό κατασκευής
- Όργανα συγκεκριμένου/μη συγκεκριμένου τονικού ύψους

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Στη συγκεκριμένη ενότητα συνδυάζεται αποτελεσματικά η διαφοροποιημένη και συνεργατική διδασκαλία. Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει τα κριτήρια (σύστημα Hornbostel & Sachs) με τα οποία τα μουσικά όργανα χωρίζονται σε κατηγορίες. Σχηματίζονται ομάδες εργασίας, (ανάλογα με τις εμπειρίες, ικανότητες), με στόχο τη συγκέντρωση και ταξινόμηση μουσικών οργάνων με διαφορετικά κριτήρια.

Στη συνέχεια χρησιμοποιείται η εμπειρία των μαθητών για να διαπιστωθεί ο συνδυασμός διαφορετικών κριτηρίων στα μουσικά όργανα. Συνοψίζοντας, αποσαφηνίζονται οι κατηγορίες και υποκατηγορίες στις οποίες ταξινομούνται αυτά.

Η ενότητα αυτή προσφέρεται για ελεύθερη παραγωγή ήχου με συγκεκριμένα κριτήρια και τέλος, ανάπτυξη της κριτικής ακρόασης με ταξινόμηση μουσικών οργάνων μετά από ακρόαση και παρατήρηση του μέσου και τρόπου παραγωγής του ήχου.

Δ. Δραστηριότητες

Ο εκπαιδευτικός αναφέρεται στο σύστημα Hornbostel & Sachs, δίνοντας ίσως και κάποια ιστορικά στοιχεία, τονίζει όμως και υπογραμμίζει τα κριτήρια με τα οποία οι παραπάνω ταξινόμησαν τα όργανα σε κατηγορίες και υποκατηγορίες.

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες σύμφωνα με τις ικανότητες, γνώσεις και εμπειρίες που έχουν. Μία ομάδα καταγράφει κάποια όργανα, μία άλλη ταξινομεί τα όργανα σύμφωνα με το υλικό κατασκευής, άλλη σύμφωνα με τον τρόπο εκτέλεσης και άλλη σύμφωνα με τον τρόπο παραγωγής του ήχου.

Οι μαθητές οδηγούνται στη διαπίστωση ότι κάθε όργανο συνδυάζει κάποια από τα κριτήρια. Ο εκπαιδευτικός, με σκοπό την εμπάθυνση της γνώσης, επαναπροσεγγίζει το αντικείμενο με ερωτήσεις υποδεικνύοντας τα σημεία που πρέπει να εστιάσουν οι μαθητές οι οποίοι, με τη σειρά τους, αναφέρουν παραδείγματα που δείχνουν το βαθμό κατανόησης.

Ο εκπαιδευτικός παροτρύνει τους μαθητές είτε να παίξουν κάποιο όργανο που συνδυάζει συγκεκριμένα κριτήρια, είτε να παίξουν ένα συγκεκριμένο όργανο και να εντοπίσουν την κατηγορία και τα κριτήρια με τα οποία ταξινομείται. Η δραστηριότητα προϋποθέτει τη δυνατότητα χρήσης φυσικών οργάνων, αν όχι, χρησιμοποιείται το διαδίκτυο.

Ως άσκηση της κριτικής ακρόασης, οι μαθητές καλούνται να ταξινομήσουν κάποια μουσικά όργανα (μετά από ακρόαση) και να αναφέρουν τα κριτήρια με τα οποία έκαναν την ταξινόμηση.

E. Πρόσθετο Διδακτικό Υλικό - Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

<http://dictionary.onmusic.org/terms/1731-hornbostel-sachs>

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 16-17. (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής*, τομ. 1 μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 25-26.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3η: Η ΟΡΧΗΣΤΡΑ

Η 3^η ενότητα αποτελείται από τρία κεφάλαια τα οποία θα διδαχθούν σε μία (1) διδακτική ώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο : Χωροταξία ορχήστρας

2^ο : Ο ρόλος των οργάνων στην ορχήστρα

3^ο : Ο ρόλος του μαέστρου

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές πρέπει:

- Να γνωρίζουν τα όργανα και τις ομάδες που σχηματίζουν μία συμφωνική ορχήστρα και τη διάταξή τους στο χώρο
- Να κατανοήσουν το ρόλο της κάθε ομάδας
- Να αντιληφθούν το σύνθετο ρόλο του μαέστρου
- Να μπορούν να ερμηνεύουν τις βασικές κινήσεις του μαέστρου

B. Λέξεις-Κλειδιά

- Solo/tutti
- Κυρίαρχη μελωδία/συνοδεία
- Σχολιασμός/διπλασιασμός μελωδίας

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Η ενότητα αυτή παρουσιάζει τη δομή, οργάνωση και λειτουργία της συμφωνικής ορχήστρας. Ακολουθούνται ποικίλες μέθοδοι προσέγγισης όπως η ενεργητική και συμμετοχική μάθηση, η ανάκληση εμπειρικής γνώσης, η βιωματική μάθηση, η ανάληψη ρόλων, η πραγματοποίηση επισκέψεων.

Μέσα από ενεργητική και συμμετοχική μάθηση, διακρίνονται τα όργανα και οι ομάδες που σχηματίζουν την ορχήστρα. Απαραίτητη είναι η αναζήτηση εμπειρικής γνώσης. Χρησιμοποιούνται σχεδιαγράμματα ή εικόνες για την κατανόηση της θέσης κάθε ομάδας.

Στη συνέχεια, επισημαίνεται ο ρόλος της κάθε ομάδας, κυρίως κατά την κλασική-ρομαντική περίοδο. Προηγείται ακρόαση διδακτικού υλικού για τη διάκριση και διασαφήνιση του ρόλου των οργάνων.

Με καθοδηγούμενη συμμετοχική και διερευνητική μάθηση, διαπιστώνεται ο πολλαπλός ρόλος του μαέστρου. Εντοπίζονται και υπογραμμίζονται οι γνώσεις, τα ταλέντα και οι αρετές που πρέπει να συγκεντρώνει, εξηγούνται και ερμηνεύονται τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί.

Τέλος, παρατηρείται και αναλύεται ο ρόλος των οργάνων και του μαέστρου με την παρακολούθηση παραστάσεων και κυρίως προβών συμφωνικής ορχήστρας ή άλλων συνόλων.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές, χρησιμοποιώντας την εμπειρική γνώση, εντοπίζουν και διακρίνουν τα όργανα και τις ομάδες που σχηματίζουν μία συμφωνική ορχήστρα. Με σχεδιάγραμμα διαμορφώνουν τη θέση των οργάνων στο χώρο, διερευνούν τους λόγους που υπαγορεύουν αυτή τη διάταξη. Οι μαθητές εξοικειώνονται με την ονομασία των ομάδων στην αγγλική (Χρησιμοποιούν και το Γλωσσάρι - Ενότητα 11). Κατανοούν το ρόλο που παίζει ο εξάρχων και ο κορυφαίος σε μία ορχήστρα. Διανέμεται ή προβάλλεται ανάλογο υλικό.

Γίνεται ακρόαση με αποσπάσματα έργων που φανερώνουν το ρόλο των οργάνων στην ορχήστρα ανά ιστορική περίοδο, εστιάζοντας κυρίως στην κλασική και ρομαντική εποχή. Οι μαθητές διακρίνουν όργανα, ομάδες και ρόλους. Αναγνωρίζουν ποια οικογένεια απέδωσε

τη μελωδία, ποια τη συνοδεία, ποια όργανα «σχολίασαν», ενίσχυσαν ή «διπλασίασαν» κάποια άλλα.

Οργανώνεται μία επίσκεψη σε μία συμφωνική ορχήστρα, κατά προτίμηση στη διάρκεια της πρόβας. Οι μαθητές παρατηρούν τις ομάδες των οργάνων, καταγράφουν το ρόλο τους στο μουσικό σύνολο, βιώνουν τη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στο μαέστρο και τους μουσικούς.

Ο εκπαιδευτικός σε ρόλο μαέστρου, δίνει στους μαθητές από το προηγούμενο μάθημα κάποιο έργο να το μελετήσουν και προτού φτάσει να το διευθύνει επί σκηνής, το αναλύει, το διδάσκει στους μουσικούς, προσπαθεί να εκμαιεύει το καλύτερο δυνατόν από το εκάστοτε συγκεκριμένο σύνολο μέσα σε λίγες πρόβες. Παράλληλα ασκεί διοικητικό ρόλο ως αρχηγός του συνόλου και οφείλει να εμπνέει με τις γνώσεις και τη συμπεριφορά του. (Χρησιμοποιώντας στη μεθοδολογία του διάφορα μουσικά προγράμματα μέσω Η/Υ).

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό-Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

Χαρακτηριστικά και ικανότητες του μαέστρου – Εξέλιξη της ορχήστρας

- <http://www.americanorchestras.org/conducting-artistic-programs/conducting/traits-and-skills-of-a-music-director.html>
- <http://www.music-in-history.com/page-131.html>
- <http://www.music-in-history.com/-----18----.html>

Προτεινόμενη βιβλιογραφία:

Καλομοίρης, Μ. (1957), *Τα θεωρητικά της Μουσικής Αρ. 6: Οργανογνωσία και στοιχεία από την ενορχήστρωση*, Αθήνα: Γαϊτάνου.

Bekker, Paul (1989/ 1963), *Η ορχήστρα*, μτφρ. Μιχάλης Γρηγορίου, Αθήνα: Νεφέλη, σελ.54-58.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 3^η

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο Χωροταξία Ορχήστρας

2^ο Ο ρόλος των οργάνων

3^ο Ο ρόλος του μαέστρου

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του κεφαλαίου είναι η κατανόηση του λειτουργικού πλαισίου της συμφωνικής ορχήστρας ώστε οι μαθητές να είναι ικανοί να παρακολουθούν, να συμμετέχουν και να επικοινωνούν σε ένα μουσικό σύνολο.

ΣΤΟΧΟΙ

Οι μαθητές πρέπει:

- Να γνωρίζουν τα όργανα και τις ομάδες της συμφωνικής ορχήστρας και τη διάταξή τους στο χώρο
- Να κατανοήσουν το ρόλο της κάθε ομάδας
- Να αντιληφθούν το σύνθετο ρόλο του μαέστρου
- Να μπορούν να ερμηνεύουν τις βασικές κινήσεις του

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

Μία (1) διδακτική ώρα

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η ορχήστρα εντάσσεται σε ένα γενικότερο ευρωπαϊκό πολιτισμικό πλαίσιο που διαφοροποιείται από κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες και από χώρα σε χώρα. Η εξέλιξη της ορχήστρας μπορεί να ειπωθεί μέσα από το πρίσμα ιστορικών και γεωγραφικών παραμέτρων.

Τα μουσικά σύνολα αποτέλεσαν έμπνευση μεγάλων ζωγράφων σε διαφορετικές εποχές και τάσεις. Πολλά έργα ζωγραφικής περιγράφουν την ατμόσφαιρα ενός είδους μουσικής και του μουσικού συνόλου που την εκφράζει.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την προσέγγιση του αντικειμένου της ενότητας μπορεί να εφαρμοστεί πλήθος διδακτικών μεθόδων και τεχνικών. Επιλέγεται η ενεργητική και συμμετοχική μάθηση, η ανάκληση εμπειρικών γνώσεων, η βιωματική μάθηση, η ανάληψη ρόλων και η πραγματοποίηση επισκέψεων σε ιδρύματα μουσικών συνόλων.

ΜΕΣΑ-ΥΛΙΚΑ

- Ενημερωτικό φωτογραφικό υλικό
- Φύλλα εργασίας
- Μουσικά όργανα-αναλόγια
- Αναπαραγωγή μουσικής από cd ή το διαδίκτυο
- CD-player ή Η/Υ και βιντεοπροβολέας
- Ηλεκτρονικές διευθύνσεις:
 - <http://www.americanorchestras.org/conducting-artistic-programs/conducting/traits-and-skills-of-a-music-director.html>
 - <http://www.music-in-history.com/page-131.html>
 - <http://www.music-in-history.com/-----18----.html>

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

A. Εισαγωγή (10 λεπτά)

Ο εκπαιδευτικός καλεί τους μαθητές να ανατρέξουν στην εμπειρική τους γνώση και να προσδιορίσουν τα όργανα που συμμετέχουν σε μόνιμη βάση σε μία συμφωνική ορχήστρα. Γίνεται διαχωρισμός με τα όργανα που συμπράττουν κατά περίπτωση.

Οι μαθητές, σχηματίζουν τις ομάδες των οργάνων και καθορίζουν με σχεδιάγραμμα τη θέση κάθε ομάδας αλλά και των οργάνων που συνεργάζονται με την ορχήστρα. Εξηγούνται οι λόγοι που ορίζουν τη συγκεκριμένη διάταξη στο χώρο.

Αναφέρεται η αγγλική ονομασία κάθε ομάδας. Εξηγείται ο ρόλος που έχουν ο εξάρχων και ο κορυφαίος κάθε ομάδας. Ο εκπαιδευτικός διανέμει ή προβάλλει υλικό που απεικονίζει τη διάταξη των ομάδων στην ορχήστρα:

- http://thesingingfish.eu/wp-content/uploads/2014/10/Tom-and-Jerry_2.gif

B. Διδακτική επεξεργασία (30 λεπτά)

Ακολουθεί ακρόαση με αποσπάσματα έργων που φανερώνουν το ρόλο των οργάνων στην ορχήστρα. Ο ρόλος των οργάνων διαφαίνεται με την ταυτόχρονη παρατήρηση της παρτιτούρας της ορχήστρας.

- <http://www.mhhe.com/socscience/music/kamien9e/part01/chapter02/youngpersonsguide/brittenguideinteractive.htm>
- <http://www.conciertosdidacticos.org/Documentos/PARTITURAS/Britten.-.The.young.person.guide's.to.the.orchestra.pdf>

Οι μαθητές διακρίνουν όργανα, ομάδες και ρόλους. Αναγνωρίζουν ποια οικογένεια απέδωσε τη μελωδία, ποια τη συνοδεία, ποια όργανα «σχολίασαν», ενίσχυσαν ή «διπλασίασαν» κάποια άλλα.

Στη συνέχεια, ο καθηγητής καθοδηγεί τους μαθητές να ανακαλύψουν το ρόλο του μαέστρου, τις δεξιότητες και τις γνώσεις, την προσωπικότητα και το χαρακτήρα του. Γίνεται μία ιστορική αναδρομή στο ρόλο του μαέστρου, αναφέρονται συνθέτες που υπήρξαν μεγάλοι μαέστροι, αναφέρονται ονόματα καταξιωμένων διευθυντών ορχήστρας του 20^{ου} αι. προβάλλονται αποσπάσματα από πρόβες τους. Οι μαθητές παρακολουθούν τον καθηγητή να αναπαράγει και να συνδέει τις βασικές κινήσεις του μαέστρου με τον τρόπο εκτέλεσης, να ερμηνεύει τη λειτουργία των χεριών, τη στάση του σώματος, τη χρήση της μπαγκέτας. Προβάλλεται διδακτικό υλικό όπου εξηγείται η συμβολή του μαέστρου στην ερμηνεία ενός έργου.

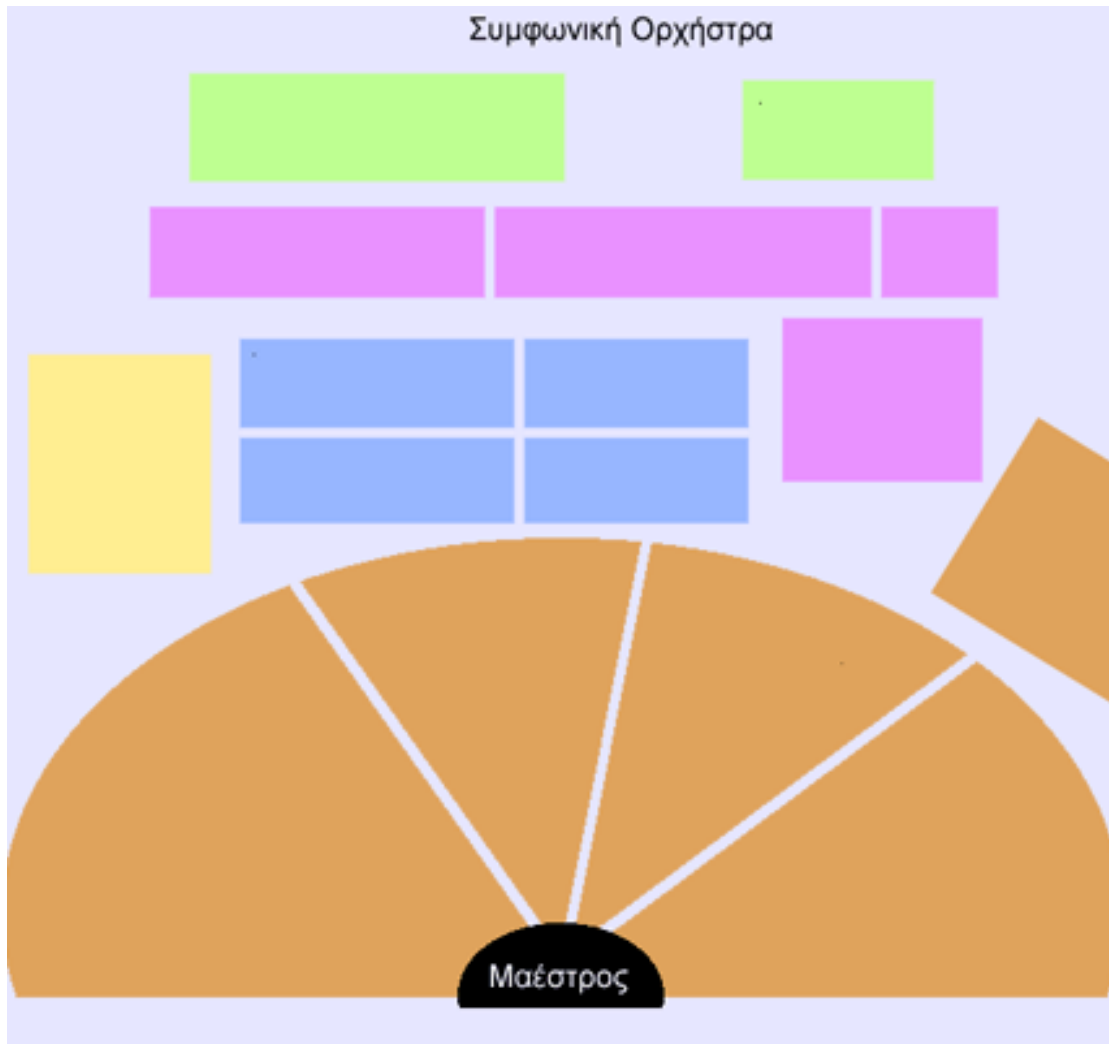
<https://www.youtube.com/watch?v=vivT5NaT8Kg>

<https://www.youtube.com/watch?v=dP4kXJ92Qh4>

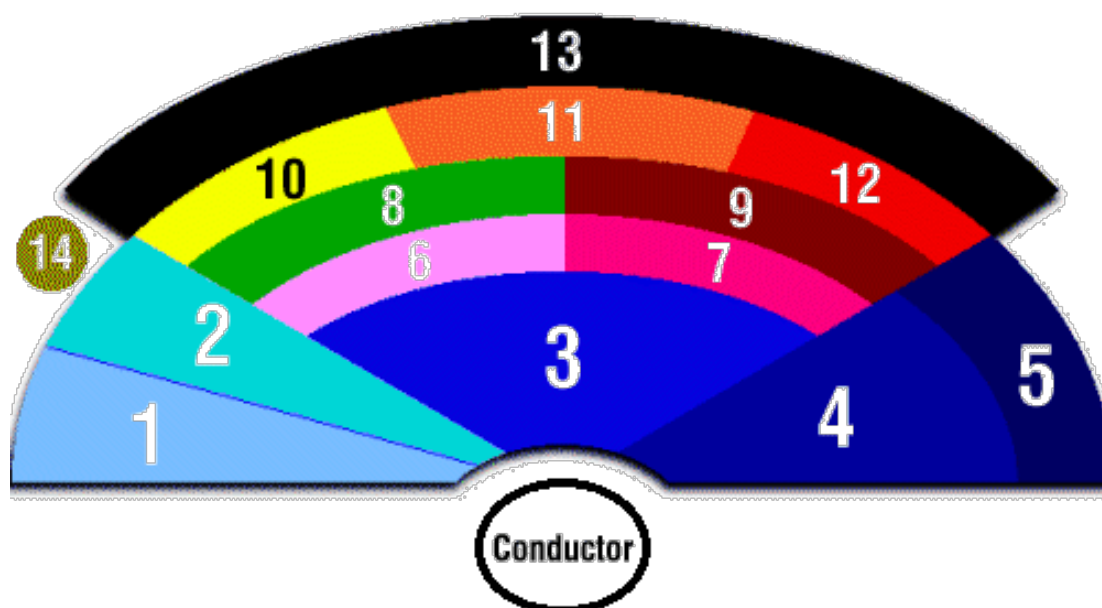
Ο διευθυντής ορχήστρας του σχολείου παρουσιάζει το σχολικό σύνολο, αναλύει το ρόλο κάθε ομάδας οργάνων και του ίδιου. Περιγράφει τη διαδικασία που ακολουθεί, από τη στελέχωση της ορχήστρας, την επιλογή των έργων, την πρώτη πρόβα, ως την παρουσίασή του στο κοινό. Αναφέρεται στην επικοινωνία και τη σχέση που έχει διαμορφώσει με τους εκτελεστές, καθώς και όλες τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν για την προβολή της δουλειάς του μουσικού συνόλου στο κοινό.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Στο παρακάτω σχήμα τοποθετήστε τις οικογένειες των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας.

2. Να γράψετε τα όργανα της ορχήστρας που αντιστοιχούν σε κάθε αριθμό.

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	ή

3. Να συμπληρώσετε τα κενά:

- Ο μαέστρος υποδεικνύει τη ρυθμική αγωγή με τοχέρι και την ένταση ή εκφραστικά στοιχεία με τοχέρι
- Έχουν σολιστικό χαρακτήρα και διπλασιάζουν τα έγχορδα
- Όγκο στα ff παρέχουν τα
- Αποτελούν τον κύριο όγκο της ορχήστρας
- Τα όργανα που δεν έχουν μόνιμη θέση στη συμφωνική ορχήστρα ονομάζονται
- Ο εκτελεστής μίας ομάδας που παίζει την ψηλότερη φωνή και τα σολιστικά μέρη ονομάζεται
- Εμφανίζεται τελευταίος από τους εκτελεστές και πριν το μαέστρο

4. Στο παρακάτω απόσπασμα:

- α) να εντοπίσετε τα μέτρα που η ορχήστρα παίζει tutti και εκείνα όπου υπάρχει solo
- β) να εξακριβώσετε τα όργανα που φιλοξενούν τη μελωδία και εκείνα που έχουν συνοδευτικό ρόλο

Allegro assai. Componirt in Wien im Jahre 1778.

Oboi.
 Corni in D.
 Trombe lunghe
 in D.
 Violino I.
 Violino II.
 Viola.
 Basso.

5. Ποιες κινήσεις των μαέστρων εκφράζουν:

- I. tutti – fortissimo,
- II. $mp > p$ για μία ομάδα οργάνων,
- III. είσοδος για έναν εκτελεστή
- IV. $p < mp$ για μία ομάδα οργάνων,
- V. solo – forte

Γ. Κλείσιμο (5 λεπτά)

Ανακοινώνεται στους μαθητές η επίσκεψη σε κάποια ορχήστρα (θα μπορούσε να είναι η φιλαρμονική της πόλης αν δεν υπάρχει συμφωνική) και το είδος μουσικής που θα παρακολουθήσουν, ενημερώνονται για τη φόρμα ή την υπόθεση του έργου. Εντοπίζονται τα σημεία που θα πρέπει να εστιάσουν και να συζητήσουν μετά την επίσκεψη.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο καθηγητής διαπιστώνει:

- κατά πόσο οι μαθητές μπορούν να καθορίσουν τη θέση των οργάνων στη συμφωνική ορχήστρα
- το βαθμό που αφομοιώθηκαν οι έννοιες solo, tutti, κυρίαρχη μελωδία, συνοδεία, αν μπορούν να εντοπίσουν τα σημεία αυτά και να διακρίνουν την ομάδα που έχει κάποιον από τους ρόλους αυτούς (κατά την ακρόαση και στην παρτιτούρα)
- την ικανότητα των μαθητών να ερμηνεύουν τις κινήσεις του μαέστρου
- τις προϋπάρχουσες γνώσεις τους στο αντικείμενο
- την ικανότητα των μαθητών να συμπράττουν σε ένα μουσικό σύνολο
- την επίδοσή τους στο φύλλο εργασίας

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει μέσα από προφορική εξέταση ή/και από μέρος ή όλο το φύλλο εργασίας που προτάθηκε. Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να διαπιστώσει το βαθμό επίτευξης των στόχων χρησιμοποιώντας ρουμπρικές αξιολόγησης (κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων)². Ενδεικτικά, προτείνεται η παρακάτω ρουμπρική:

² Όποιος τρόπος αξιολόγησης κι αν επιλεγεί, οι μαθητές θα πρέπει να γνωρίζουν πριν την έναρξη της μαθησιακής διαδικασίας τα κριτήρια με τα οποία θα αξιολογηθούν.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	ΕΠΙΠΕΔΑ ΑΠΟΔΟΣΗΣ			ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ
	Υψηλή 3	Μέτρια 2	Χαμηλή 1	
Γνώση των οργάνων συμφωνικής ορχήστρας.	Ο μαθητής αναγνωρίζει και κατονομάζει όλα τα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας.	Ο μαθητής αναγνωρίζει και κατονομάζει τα περισσότερα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας.	Ο μαθητής αναγνωρίζει και κατονομάζει μόνο λίγα από τα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας.	
Γνώση της θέσης κάθε ομάδας στη συμφωνική ορχήστρα.	Ο μαθητής τοποθετεί σωστά όλες τις ομάδες οργάνων στη συμφωνική ορχήστρα.	Ο μαθητής τοποθετεί σωστά τις περισσότερες ομάδες οργάνων στη συμφωνική ορχήστρα.	Ο μαθητής τοποθετεί σωστά λίγες ομάδες οργάνων στη συμφωνική ορχήστρα.	
Κατανόηση του ρόλου των ομάδων στη συμφωνική ορχήστρα με ακρόαση.	Μετά από ακρόαση, ο μαθητής αναγνωρίζει με ευχέρεια το ρόλο των ομάδων της συμφωνικής ορχήστρας.	Μετά από ακρόαση, ο μαθητής αναγνωρίζει το ρόλο των περισσότερων ομάδων της συμφωνικής ορχήστρας.	Μετά από ακρόαση, ο μαθητής αναγνωρίζει το ρόλο λίγων ομάδων της συμφωνικής ορχήστρας.	
Ερμηνεία χαρακτηριστικών κινήσεων του μαέστρου.	Ο μαθητής περιγράφει με ευκολία όλες τις χαρακτηριστικές κινήσεις του μαέστρου.	Ο μαθητής περιγράφει τις περισσότερες από τις κινήσεις του μαέστρου.	Ο μαθητής περιγράφει κάποιες από τις κινήσεις του μαέστρου.	

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Μπορεί να υπάρξει μία πρώτη επαφή των μαθητών με παρτιτούρα ορχήστρας εγχόρδων ή πρώιμης κλασικής περιόδου, με σκοπό την εξοικείωση και τη σύνδεση αυτής της ενότητας με την επόμενη.

Γίνεται αναφορά στη διάταξη των φωνών χορωδίας και στη χωροταξία άλλων ειδών ορχήστρας (δωματίου, όπερας, φιλαρμονικής).

Είναι δυνατή η γνωριμία με τις σημαντικότερες συμφωνικές ορχήστρες της Ελλάδας ή της Ευρώπης και τους διεθνώς καταξιωμένους διευθυντές τους.

ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η ορχήστρα από το Μπαρόκ ως σήμερα

<http://www.dsokids.com/visit-the-symphony/orchestra-seating-chart>

Συνέντευξη του Δ. Μητρόπουλου

http://www.dimitrimitropoulos.gr/?option=com_content&view=article&id=49&catid=15&Itemid=51

ΕΝΟΤΗΤΑ 4η: ΤΑ ΕΓΧΟΡΔΑ/ΧΟΡΔΟΦΩΝΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ

Η 1^η ενότητα αποτελείται από 10 κεφάλαια , τα οποία θα διδαχθούν σε οκτώ (08) διδακτικές ώρες.

4.1. ΝΥΚΤΑ ΕΓΧΟΡΔΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο: Εισαγωγή (Γενικά - χρήση - προέλευση και εξέλιξη),

2^ο : Άρπα

(Διδακτικές ώρες : 01)

A. Ειδικοί διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν ποια είναι τα νυκτά έγχορδα όργανα και την εξελικτική τους πορεία
- Να γνωρίσουν τον τρόπο παιξίματος των νυκτών οργάνων
- Να ερευνήσουν και να μάθουν την ιστορική και εξελικτική πορεία της άρπας
- Να γνωρίσουν τους τρόπους παιξίματος και την έκταση του οργάνου.
- Να κατανοήσουν τα χαρακτηριστικά, τις τεχνικές δυνατότητες και τα ηχητικά εφέ

B. Λέξεις κλειδιά.

- Πλήκτρο
- Πεντάλ
- Ηχητικά εφέ
- Sebastien Erard
- Τροβαδούροι

Γ. Διδακτική μεθοδολογία και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Η ενότητα αυτή εστιάζει στην ομάδα των νυκτών οργάνων και κυρίως στην άρπα. Ο διδάσκων παρουσιάζει σταδιακά τα χαρακτηριστικά των νυκτών εγχόρδων και τον τρόπο παιξίματος τους. Η αφομοίωση, η κατανόηση και η επέκταση των νέων γνώσεων, θα ολοκληρωθεί με μουσική ακρόαση και προβολή βίντεο.

Ο εκπαιδευτικός κάνει αναφορά στην προέλευση και την εξελικτική πορεία της άρπας και στη συνέχεια ακολουθεί περιγραφή των τεχνικών χαρακτηριστικών του οργάνου, την ιδιαίτερη χροιά και την ευελιξία που την χαρακτηρίζει (π.χ. στα αρπίσματα).

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στον αριθμό, το ρόλο και τη λειτουργία των πεντάλ. Μέσα από ηχητικά αποσπάσματα ο εκπαιδευτικός εξηγεί τις ηχητικές και εκτελεστικές δυνατότητες και τα ηχητικά εφέ (glissando, bisbigliando κ.λ.π) της άρπας. Με χρήση εποπτικού υλικού δίνει επιπρόσθετες πληροφορίες και διασαφηνίζει τυχόν απορίες των μαθητών. (Παρουσίαση της άρπας, http://orxistra.blogspot.gr/2007/03/blog-post_31.html)

Δ. Δραστηριότητες

Προσκαλείται ειδικευμένη καθηγήτρια άρπας (εφόσον αυτό είναι εφικτό), η οποία δίνει περισσότερες πληροφορίες για το όργανο αυτό και το παρουσιάζει στους μαθητές.

Οι μαθητές ακούν ηχητικά αποσπάσματα από το έργο του Saint-Saens, κοντσέρτο για άρπα και ορχήστρα σε σολ μείζονα (ορ. 154) και διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες τεχνικής του οργάνου.

Προβολή βίντεο μέσω διαδικτύου: https://www.youtube.com/watch?v=yU6xX0_zQ90
(Αναγεννησιακή διατονική άρπα απόγονος της λύρας, πρόδρομος της χρωματικής, David Kettlewel: «3 Αναγεννησιακοί χοροί»).

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό- Βιβλιογραφία.

WIDOR, Ch. M. (2013), *Οργανογνωσία - Η τεχνική των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας*, μτφρ. Βασίλης Μούσκουρης, Αθήνα: Νικολαΐδης-Orpheus.

Ακρόαση

Camille Saint-Saens: Φαντασία για Άρπα έργο 95, σε Λα ελάσσονα.

Προβολή βίντεο

Παρουσίαση της άρπας, <https://www.youtube.com/watch?v=P2Xdb1jd3g>

4.2. ΕΓΧΟΡΔΑ ΤΟΞΩΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο : Εισαγωγή (Γενικά - χρήση - προέλευση και εξέλιξη)

2^ο : Βιολί

(Διδακτικές ώρες : 02)

A. Διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα πρέπει:

- Να γνωρίζουν τη προέλευση, τη χρήση και την ιστορική εξέλιξη των τοξωτών εγχόρδων.
- Να κατανοήσουν θεωρητικά και πρακτικά τις δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά, τα κουρδίσματα και τους τρόπους παιξίματος κάθε οργάνου.
- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά τα τοξωτά έγχορδα.
- Να αντιληφθούν τη σπουδαιότητα των εγχόρδων τοξωτών στη μουσική της κλασικής – ρομαντικής περιόδου περιόδου.
- Να αντιληφθούν τη δεσπόζουσα θέση του βιολιού στη συμφωνική ορχήστρα της κλασικής – ρομαντικής περιόδου.
- Να γνωρίζουν την ιστορική και εξελικτική πορεία του οργάνου.
- Να αναγνωρίζουν τα μέρη από τα οποία αποτελείται το βιολί και να αντιληφθούν τη χρησιμότητά τους.

B. Λέξεις κλειδιά

- Δοξάρι
- Αντηχείο
- Τεχνικές παιξίματος
- Pizzicato
- Ηχόχρωμα

Γ. Διδακτική μεθοδολογία

Στη συγκεκριμένη ενότητα εφαρμόζεται η άμεση διδασκαλία. Ο εκπαιδευτικός κατευθύνει τους μαθητές και τους εξηγεί τη σειρά που θα ακολουθηθεί στη διδασκαλία των έγχορδων τοξωτών.

Στη συνέχεια παρουσιάζει τα όργανα και εξηγεί το σημαντικό ρόλο των τοξωτών εγχόρδων τόσο στη κλασική, όσο και στη σύγχρονη ορχήστρα. Ο καθηγητής διευκρινίζει ότι τις περισσότερες φορές τα τοξωτά έγχορδα εκτελούν τη βασική μελωδία ενός κομματιού. Μέσω ακρόασης οι μαθητές αναγνωρίζουν ακουστικά τα όργανα και το ηχόχρωμά τους.

Προτείνεται η διαθεματική προσέγγιση του κεφαλαίου μέσω του μαθήματος της Ιστορίας (ιστορικά, πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα της κλασικορομαντικής περιόδου) και της Ιστορίας της τέχνης (ο κλασικισμός και ο ρομαντισμός στην τέχνη).

Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει το βιολί, την ιστορική του εξέλιξη, τα μέρη από τα οποία αποτελείται και τη σημασία τους στην παραγωγή του ήχου. Επισημαίνει (και με τη βοήθεια κατάλληλων ηχητικών παραδειγμάτων) τη σημασία του δοξαριού στο τελικό ηχητικό αποτέλεσμα, τις ποικίλες τεχνικές παιξίματος και τη κύρια θέση που κατέχει το βιολί στην ορχήστρα. Ιδιαίτερη αναφορά κάνει στο pizzicato. Μέσα από την ενεργητική μουσική ακρόαση έργων (ορχηστρικών και σολιστικών) των κλασικών και ρομαντικών συνθετών,

επισημαίνεται στους μαθητές ο ιδιαίτερος ρόλος των βιολιών, η διαίρεσή τους στη συμφωνική ορχήστρα αλλά και σε μικρότερα σύνολα σε δύο ομάδες (πρώτα και δεύτερα βιολιά). Γίνεται σχολιασμός της ενορχήστρωσης, των ποικίλων εκφραστικών δυνατοτήτων του βιολιού. Με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού εξηγείται ο τρόπος με τον οποίο οι συνθέτες χρησιμοποιούν το βιολί στα έργα τους.

Δ. Δραστηριότητες

Ακροάσεις μουσικών έργων για τοξωτά έγχορδα, όπως το κουαρτέτο για έγχορδα του W. A. Mozart, Op. 14 σε Sol μείζονα, Σερενάτα έργο 8 για βιολί, βιόλα & βιολοντσέλο του L.v.Beethoven. Οι μαθητές υπό την καθοδήγηση του διδάσκοντα επισημαίνουν το ρόλο του κάθε τοξωτού έγχορδου σε μικρά ορχηστρικά σύνολα εγχόρδων.

Οι μαθητές ακούν και αναγνωρίζουν τα έγχορδα τοξωτά καθώς αυτά ακολουθούν ή μμούνται ρυθμικά μοτίβα που εκτελούνται από κρουστά (π.χ. αποσπάσματα από "Bolero" του Maurice Ravel).

Ακροάσεις έργων για βιολί

- (L.v.Beethoven: Κοντσέρτο για βιολί,
- Saint-Saens: Εισαγωγή και ροντό καπριτσιόζο op. 28 (έργο που αναδεικνύει τις τεράστιες εκφραστικές δυνατότητες του βιολιού)

Οι μαθητές παρατηρούν και περιγράφουν το βιολί. Διαπιστώνουν ότι το δοξάρι καθορίζει το τελικό ηχητικό αποτέλεσμα. Συμπεραίνουν ότι η πίεση, η ταχύτητα και η θέση του δοξαριού διαμορφώνει την δυναμική, την άρθρωση και το φραζάρισμα.

Προσκαλείται καθηγητής βιολιού ή καλούνται μαθητές από τη τάξη ή από άλλες τάξεις, που γνωρίζουν να παίζουν βιολί. Παρουσιάζουν το όργανο, παίζουν αποσπάσματα από διάφορα έργα, δείχνουν διαφορετικούς τρόπους παιξίματος όπως το pizzicato, flautando, col legno, sui ponticello, martellato κλπ.

Εναλλακτικές δραστηριότητες:

Οι μαθητές που γνωρίζουν βιολί δημιουργούν μικρά σύνολα συνθέτοντας δικές τους μουσικές φράσεις τις οποίες μπορούν να αναπτύξουν.

Συνεργάζονται με άλλα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας (πχ φλάουτο, βιολοντσέλο) ή πιάνο εκτελώντας μικρά αποσπάσματα από γνωστά έργα.

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό - Βιβλιογραφία

Μονεμβασίτης, Γ. 19960, *Τα μουσικά όργανα-παλαιά και νέα*, Αθήνα: Μ.Ο.Σ.

Widor, Ch.M. (2013), *Οργανογνωσία- Η τεχνική των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας*, μτφρ. Βασίλης Μουσκούρης, Αθήνα: Νικολαΐδης-Orpheus

Παρουσίαση των εγχόρδων της ορχήστρας <http://orxistra.blogspot.gr/2007/01/i.html>

Εναλλακτικές ακροάσεις:

- Nicolo Paganini: 24 Caprices για Solo βιολί. Op.1
[24 Caprices for Solo Violin, Op.1](#)
- Johannes Brahms: Σονάτα για Βιολί και Πιάνο No.3 σε D Minor Op. 108 ή No. 1 σε G Major Op. 78.
- Johann Strauss II, Pizzicato Polca

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα πρέπει:

- Να γνωρίζουν την ιστορική εξέλιξη της βιόλας
- Να γνωρίζουν τις τεχνικές και ηχητικές διαφορές της βιόλας από το βιολί
- Να εξοικειωθούν με τα κλειδιά που χρησιμοποιεί η βιόλα
- Να κατανοήσουν θεωρητικά και πρακτικά τις δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά, και τους τρόπους παιξίματος του οργάνου.

Β. Λέξεις – Κλειδιά

- Τεχνικές παιξίματος
- Κλειδί Ντο
- Ηχόχρωμα

Γ. Διδακτική μεθοδολογία και Ενδεικτική πορεία του μαθήματος

Στη συγκεκριμένη ενότητα, η πορεία του μαθήματος βασίζεται στο συνδυασμό της άμεσης διδασκαλίας και της κατευθυνόμενης διερεύνησης. Ο εκπαιδευτικός δίνει τις απαραίτητες πληροφορίες για τη βιόλα, τη προέλευσή της και τη κατασκευαστική της ομοιότητα με το βιολί και με ερωτήσεις, επισημάνσεις και ηχητικά παραδείγματα βοηθά τους μαθητές να γνωρίσουν τη βιόλα και τον ιδιαίτερο ρόλο της στην ορχήστρα μέσα από την ανακάλυψη και τη παρατήρηση.

Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει ιδιαίτερα τις διαφορές της βιόλας από το βιολί (μέγεθος, έκταση και κούρδισμα). Επισημαίνει ότι η βιόλα χρησιμοποιεί το κλειδί Ντο 3^{ης} γραμμής (ανάκληση γνώσεων και από την 1^η ενότητα όπου έγινε αναφορά στα κλειδιά).

Οι μαθητές ακούν ηχητικά παραδείγματα της βιόλας και εν συνεχεία του βιολιού. Μέσα από συζήτηση ανακαλύπτουν τις ηχητικές διαφορές μεταξύ των δύο οργάνων και προσδιορίζουν τη θέση που έχει το κάθε όργανο στην ορχήστρα της κλασσικής και ρομαντικής περιόδου. Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι λόγω του ιδιαίτερου χρώματος και της έκτασής της, η βιόλα χρησιμοποιείται και σε έργα μουσικής δωματίου, ειδικώς στα κουαρτέτα.

Δ. Δραστηριότητες

Ακροάσεις έργων:

- Hector Berlioz: «Ο Χάρολντ στην Ιταλία» (για σόλο βιόλα και ορχήστρα)
- Bach, J.S., Σουίτα No. 1 για σόλο βιόλα
(Προβολή βίντεο: <https://www.youtube.com/watch?v=ZKxpRfybe1U>)

Καλούνται μαθητές από άλλα τμήματα, οι οποίοι γνωρίζουν και παίζουν βιόλα, να παρουσιάσουν το όργανο και να δημιουργήσουν μικρά σύνολα σε συνεργασία με άλλους μαθητές.

Καθηγητής βιόλας προσκαλείται στο τμήμα, παρουσιάζει το όργανο, δίνει επιπλέον πληροφορίες και απαντά σε ερωτήσεις των μαθητών.

Οι μαθητές παρακολουθούν βίντεο με ένα όργανο πρόγονο των σημερινών έγχορδων τη Βιόλα ντα γκάμπα (viola da gamba), (όργανο μεταξύ μεσαιωνικού fiedel και σύγχρονων εγχόρδων): Jordi Savall-Canarios στο <https://www.youtube.com/watch?v=mcJJnyMSSsQ>

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό-Βιβλιογραφία

Μονεμβασίτης, Γ. 19960, *Τα μουσικά όργανα-παλαιά και νέα*, Αθήνα: Μ.Ο.Σ.

Widor, Ch.M. (2013), *Οργανογνωσία - Η τεχνική των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας*, μτφρ. Βασίλης Μουσκούρης, Αθήνα: Νικολαΐδης-Orpheus

Εναλλακτικές ακροάσεις:

Κουαρτέτα εγχόρδων, όπως Αρ. 1 σε Φα μείζονα έργο 18 του L.v.Beethoven και Αρ. 14 σε Σολ μείζονα του W.A.Mozart (αφιερωμένο στο Haydn).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

4^ο: Βιολοντσέλο

5^ο: Κοντραμπάσο

(Διδακτικές ώρες :01)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα πρέπει:

- Να γνωρίζουν το ρόλο που έχουν το βιολοντσέλο και το κοντραμπάσο στην οικογένεια των τοξωτών εγχόρδων.
- Να αντιληφθούν το σολιστικό ρόλο τους και τη θέση τους στην ορχήστρα.
- Να αντιλαμβάνονται και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές δυνατότητες των οργάνων
- Να κατανοήσουν μέσα από ακρόαση τις τεχνικές εκτέλεσης και τα ηχοχρωματικά εφέ.

Β. Λέξεις κλειδιά

- Βοηθητική γραμμή
- Κλειδιά Φα και Ντο (4ης γραμμής)
- Πραγματική οξύτητα των φθόγγων
- Τεχνικές παιξίματος

Γ. Διδακτική μεθοδολογία και Ενδεικτική πορεία μαθήματος

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα βαθύφωνα όργανα της οικογένειας του βιολιού, το βιολοντσέλο και το κοντραμπάσο. Το μάθημα στηρίζεται στην ενεργητική μουσική ακρόαση. Οι μαθητές ακούν τη σονάτα και παραλλαγή για βιολοντσέλο και πιάνο, έργο 5-Αρ.1 σε φα μείζονα του L.v.Beethoven. Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει όλα τα τεχνικά χαρακτηριστικά και τις εκφραστικές δυνατότητες του οργάνου. Επισημαίνονται ο ρόλος του οργάνου στην ορχήστρα, τα όργανα με τα οποία συνεργάζεται το βιολοντσέλο σε μικρά σύνολα αλλά και ο σολιστικός του ρόλος. Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει τις διαφορές μεταξύ των τριών οργάνων (βιολί - βιόλα - βιολοντσέλο).

Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει το κοντραμπάσο και επισημαίνει τη σπουδαιότητα και τον ιδιαίτερο ρόλο του στη συμφωνική ορχήστρα. Μέσα από αντίστοιχα ηχητικά παραδείγματα οι μαθητές είναι σημαντικό να αντιληφθούν ότι το όργανο αυτό είναι ο φυσικός βαθύφωνος όχι μόνο των εγχόρδων αλλά και όλης της κλασικής ορχήστρας. Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει τις κατασκευαστικές διαφορές του κοντραμπάσου σε σχέση με τα υπόλοιπα όργανα της οικογένειας του βιολιού. Εξηγεί ότι πρόκειται για όργανο μεταφοράς, αφού γράφεται μια οκτάβα ψηλότερα από εκεί που ακούγεται (σύνδεση με 9η ενότητα).

Δ. Δραστηριότητες

Προσκαλείται ο αντίστοιχος καθηγητής ή μαθητές από τη τάξη ή από άλλες τάξεις που γνωρίζουν να παίζουν κάποιο από τα όργανα αυτά, καλούνται στην αίθουσα δίνοντας

πληροφορίες για το όργανα που γνωρίζουν, παίζουν αποσπάσματα από διάφορα έργα και δείχνουν τους διαφορετικούς τρόπους παιξίματος.

Οι μαθητές μέσω ενεργητικής ακρόασης, αναγνωρίζουν, περιγράφουν και συγκρίνουν τα μουσικά όργανα, τις εκτάσεις των οργάνων, το διαφορετικό ηχόχρωμα κάθε οργάνου και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. (Rossini, Ντουέτο για βιολοντσέλο και κοντραμπάσο <https://www.youtube.com/watch?v=g-GfoXef53g>)

Οι μαθητές ακούν ηχητικά αποσπάσματα από το Καρναβάλι των ζώων του Saint-Saens ο Ελέφαντας (κοντραμπάσο), και ο Κύκνος (βιολοντσέλο), αναγνωρίζουν, περιγράφουν και τα δύο όργανα (βιολοντσέλο - κοντραμπάσο) και προσδιορίζουν τις διαφορές τους.

Οι μαθητές δημιουργούν ρυθμική συνοδεία από κρουστά σε διάφορες μελωδίες που παίζονται από μαθητές που γνωρίζουν αυτά τα όργανα ή συνοδεύουν ρυθμικά τα ηχητικά αποσπάσματα που προαναφέρθηκαν.

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό-Βιβλιογραφία

Michels, Ul.(1999), *Άτλας της μουσικής*, τομ.1, μτφρ. Μόσχος Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ.34-45.

Εναλλακτικές ακροάσεις:

- Σονάτα για βιολοντσέλο & πιάνο έργο 65 σε σολ ελάσσονα του Chopin
- Strauss: Σονάτα για τσέλο και πιάνο έργο 6 σε Φα μείζονα.

4.3. Πληκτροφόρα χορδόφωνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο: Εισαγωγή (Γενικά – χρήση - προέλευση και εξέλιξη)

2^ο: Κρουόμενα πληκτροφόρα (Πιάνο)

(Διδακτικές ώρες: 02)

A. Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν ποια είναι τα πληκτροφόρα έγχορδα και την προέλευση και εξέλιξη τους.
- Να γνωρίσουν την ιστορική εξέλιξη του πιάνου και πότε τελειοποιήθηκε.
- Να γνωρίσουν τα μέρη που αποτελείται και να κατανοήσουν τον τρόπο παραγωγής του ήχου.
- Να ανακαλύψουν τις τεχνικές δυνατότητες την έκταση και τις πολυφωνικές δυνατότητες που έχει αυτό το όργανο.
- Να γνωρίσουν τους συνθέτες που συνέθεσαν έργα για πιάνο.

B. Λέξεις κλειδιά

- Clavier
- Πλήκτρο
- Piano-Forte
- Clavichord
- Σύστημα Marteaux (σφυριά) - δυναμικές αποχρώσεις.
- Συγκερασμένο σύστημα
- Ηχητική σταθερότητα
- Bartolomeo Cristofori
- Πεντάλ

Γ. Διδακτική μεθοδολογία και ενδεικτική πορεία μαθήματος

Το κεφάλαιο αυτό εστιάζει στην ομάδα των κρουόμενων πληκτροφόρων. Η εισαγωγή της ενότητας στοχεύει στην κατανόηση όρων και στη γνωριμία των μαθητών με τα κρουόμενα πληκτροφόρα. Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει στους μαθητές (και με τη βοήθεια εποπτικού υλικού) το clavichord (ως άμεσο πρόγονο του πιάνου) και αναφέρεται στα στάδια της εξέλιξής του, τα χαρακτηριστικά, τις τεχνικές δυνατότητες και στο ηχόχρωμά του.

Ακολούθως ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει το πιάνο, αναφέρεται στην ιστορική του εξέλιξη, στα τεχνικά χαρακτηριστικά, στις εκφραστικές δυνατότητες του οργάνου, στον ρόλο των πεντάλ. Επισημαίνει τον πολυφωνικό χαρακτήρα του, το σολιστικό του ρόλο, αλλά και το ρόλο του στην συμφωνική ορχήστρα ως συνεργαζόμενο όργανο. Κάνει ιδιαίτερη αναφορά στα κοντσέρτα για πιάνο και τους συνθέτες που ασχολήθηκαν με το όργανο (Σύνδεση με το μάθημα Ιστορία της μουσικής).

Τη 2η διδακτική ώρα προτείνεται η ακρόαση έργων για πιάνο, είτε σολιστικών, είτε κοντσέρτων είτε έργων μουσικής δωματίου όπου συμμετέχει το πιάνο (Σύνδεση με 10η ενότητα)

Δ. Δραστηριότητες

Προτεινόμενες ακροάσεις:

- Beethoven: Κοντσέρτο για πιάνο και ορχήστρα, Αρ.1 σε ντο μείζονα, έργο 15.
- Beethoven: Σονάτα για πιάνο Αρ. 8 σε Do ελάσσονα έργο 13 (Παθητική)
- Liszt: Κοντσέρτο για πιάνο και ορχήστρα αρ.1 σε μι ύφεση μείζονα.

Προβολή βίντεο: από το Clavichord στο Piano: παρουσίαση του David Schrader
https://www.youtube.com/watch?v=4uCCw_hm1LA

Οι μαθητές αναζητούν (και μέσω του διαδικτύου) πληροφορίες σχετικά με τους συνθέτες που έγραψαν μουσική για πιάνο, επιλέγουν και συγκρίνουν διαφορετικές εκτελέσεις γνωστών έργων για πιάνο.

Ε. Πρόσθετα διδακτικό υλικό - Βιβλιογραφία.

Μονεμβασίτης, Γ. 919960, *Τα μουσικά όργανα-παλαιά και νέα*, Αθήνα: Μ.Ο.Σ.

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 20- 28, 29-30, 35-40 (βιβλίο και CD)

Εναλλακτικές ακροάσεις:

[F. Chopin, Κοντσέρτο για πιάνο και ορχήστρα αρ.2. έργο 21 σε φα ελάσσονα](#)

[R.Schumann, Φαντασία για πιάνο , έργο 17 σε ντο μείζονα](#)

[W.A.Mozart, Σονάτα για τέσσερα χέρια σε C major, K.521](#)

[F. Chopin, Concerto for Piano and Orchestra No. 2. op. 21 in F minor](#)

[R. Schumann, Fantasy for piano, op 17 in C major](#)

Α. Ειδικοί διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν στοιχεία για τα νυκτά πληκτροφόρα και την εξέλιξή τους.
- Να γνωρίσουν την ιστορική και εξελικτική πορεία του τσέμπαλου.
- Να αναγνωρίζουν τον ήχο του τσέμπαλου.
- Να κατανοήσουν τον μηχανισμό του παραγωγής ήχου.
- Να γνωρίσουν ποιοι συνθέτες έγραψαν γι' αυτό και ποια εποχή εμφανίστηκε.
- Να μπορούν να διακρίνουν τις ομοιότητες και διαφορές του τσέμπαλου και του πιάνου.

Β. Λέξεις-κλειδιά

- Clavecin
- Spinet
- Virginal
- Παραγωγή ήχου-μηχανισμός
- Παράλειψη φθόγγων

Γ. Διδακτική μεθοδολογία και Ενδεικτική πορεία μαθήματος

Για το συγκεκριμένο μάθημα προτείνεται η μέθοδος της κατευθυνόμενης διερεύνησης, δηλαδή ο εκπαιδευτικός κάνει αναφορά στην προέλευση του οργάνου, περιγράφει τα τεχνικά χαρακτηριστικά του τσέμπαλου και στη συνέχεια οι διδασκόμενοι μέσα από μουσική ακρόαση αναγνωρίζουν τον ήχο του οργάνου.

Στη συνέχεια της διδασκαλίας, ο εκπαιδευτικός ενημερώνει τους μαθητές για παρόμοια όργανα με το τσέμπαλο, όπως το σπινέτο (Spinet) που έχει σχήμα τραπεζιού και το βίρτζιναλ (Virginal) που έχει μικρότερη έκταση. Εξηγεί ότι το τσέμπαλο δεν έχει τη δυνατότητα της πολυεπίπεδης αυξομείωσης της έντασης που έχει το πιάνο. Επισημαίνει ιδιαίτερα το σημαντικό ρόλο του στις ορχήστρες της εποχής μπαρόκ ως όργανο συνοδείας (basso continuo) (Σύνδεση με τα μαθήματα Αρμονία και Ιστορία της Μουσικής). Ενημερώνει για τους συνθέτες που συνέθεσαν για το τσέμπαλο (Rameau, Couperin, Bach κ.ά.).

Η συγκεκριμένη ενότητα μπορεί να προσεγγιστεί και διαθεματικά μέσω του μαθήματος της Ιστορίας και της Ιστορίας της τέχνης (η τέχνη του μπαρόκ). Ο εκπαιδευτικός και με τη βοήθεια του διαδικτύου (π.χ. www.artlessons.gr/τέχνες/ιστορία-της-τέχνης/εποχή-του-μπαρόκ-0) παρουσιάζει στους μαθητές τα χαρακτηριστικά αυτής της εποχής και την επίδρασή της στις τέχνες

Δ. Δραστηριότητες

Ακρόαση:

J.S.Bach, Κοντσέρτο BWV 973, 978

Προβολή βίντεο:

Scarlatti, D.: Sonata in D minor, K. 517 <https://www.youtube.com/watch?v=71iUAFFQ8ik>

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και ερευνούν μέσω διαδικτύου για την ιστορία του τσέμπαλου (φωτογραφίες και προγράμματα συναυλιών), για έργα συνθετών που έχουν συνθέσει για το συγκεκριμένο όργανο και συγκεντρώνουν ηχογραφημένα παραδείγματα.

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και ερευνούν μέσω διαδικτύου για τις τέχνες στην εποχή μπαρόκ. Κάθε ομάδα συγκεντρώνει υλικό για συγκεκριμένες τέχνες (ζωγραφική, αρχιτεκτονική, γλυπτική) και παρουσιάζει τα ευρήματά της στην τάξη (Διαθεματική προσέγγιση)

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό-βιβλιογραφία

Αβέρωφ Έφη, (2001), *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας

Καλομοίρης Μ. (1957), *Τα θεωρητικά της Μουσικής Αρ.6: Οργανογνωσία και στοιχεία από την Ενορχήστρωση*, Αθήνα: Γαϊτάνου

Εναλλακτικές ακροάσεις:

Rameau J.P., 4 Μεγάλες Σουίτες για τσέμπαλο

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 4η ΤΑ ΕΓΧΟΡΔΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ

4.2. Τοξωτά έγχορδα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Βιόλα

ΣΚΟΠΟΣ

Ο βασικός σκοπός του κεφαλαίου είναι να γνωρίσει ο μαθητής τη βιόλα και να κατανοήσει τον ρόλο της στη συμφωνική ορχήστρα και στα μικρότερα ορχηστρικά σύνολα της κλασικορομαντικής περιόδου.

ΣΤΟΧΟΙ

Οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει:

- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά τη βιόλα
- Να γνωρίζουν την ιστορική προέλευση και εξέλιξή της
- Να κατανοήσουν θεωρητικά και πρακτικά τις δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά, και τους τρόπους παιξίματος του οργάνου
- Να εξοικειωθούν με το κλειδί που χρησιμοποιεί η βιόλα
- Να τη διακρίνουν ηχητικά από το βιολί

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 διδακτική ώρα

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για τη προσέγγιση του κεφαλαίου, ο εκπαιδευτικός επιλέγει διάφορες διδακτικές προσεγγίσεις και τεχνικές. Το σχέδιο του μαθήματος βασίζεται στο συνδυασμό της άμεσης διδασκαλίας και της κατευθυνόμενης διερεύνησης. Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει την προτεινόμενη ύλη βήμα-βήμα ξεκινώντας με τη ενεργητική και κριτική ακρόαση και βιωματική μάθηση που αποτελεί βασικό στοιχείο της διδασκαλίας του κεφαλαίου. Η ακρόαση μουσικών έργων της κλασικορομαντικής εποχής δίνει τη δυνατότητα στο μαθητή να ευαισθητοποιηθεί ακουστικά και να είναι σε θέση να διακρίνει και να συγκρίνει τα διαφορετικά όργανα και τα ηχοχρώματά τους.

ΜΕΣΑ-ΥΛΙΚΑ

- Μουσικά όργανα(βιόλα - βιολί)
- CD player
- Η/Υ με σύνδεση στο διαδίκτυο
- Φύλλο εργασίας
- Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

Για την παρουσίαση του οργάνου:

- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/02/blog-post.html>
- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/viola>
- <http://www.youtube.com/watch?v=mcJJnyMSSsQ> (Βιόλα ντα γκάμπα)

Ακροάσεις - βίντεο

- H.Berlioz, Ο Χάρολντ στην Ιταλία (<https://www.youtube.com/watch?v=KhCLvLpypU0>)

- J.S.Bach, Σουίτα No. 1 για σόλο βιόλα (<https://www.youtube.com/watch?v=ZKxpRfybe1U>)

-W.A.Mozart κουαρτέτο No.14, KV 387 (<https://www.youtube.com/watch?v=m9RK0ebKp8A>)

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

A. Εισαγωγή (10 λεπτά)

Οι μαθητές παρακολουθούν αποσπάσματα από το έργο του H.Berlioz «Ο Χάρολντ στην Ιταλία» για σόλο βιόλα και ορχήστρα (Harold en Italie, <https://www.youtube.com/watch?v=KhCLvLpypU0>).

Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει τη βιόλα στους μαθητές και τους ζητά να παρατηρήσουν τη κατασκευαστική της δομή (σχήμα, υλικό, μήκος, κλειδιά) και στη συνέχεια να περιγράψουν τον τρόπο παραγωγής του ήχου της.

B. Διδακτική επεξεργασία (30 ΛΕΠΤΑ)

Ο εκπαιδευτικός αναφέρει την ιστορική και εξελικτική πορεία της βιόλας και ενημερώνει τους μαθητές ότι πρόγονος της βιόλας είναι η βιόλα ντα μπράτσιο.

Προβάλλεται οπτικοακουστικό υλικό: <http://www.youtube.com/watch?v=mcJnyMSSsQ> (Βίντεο με ένα όργανο πρόγονο των σημερινών έγχορδων τη Βιόλα ντα γκάμπα, όργανο μεταξύ μεσαιωνικού fiedel και σύγχρονων εγχορδων της οικογένειας του βιολιού)

Ο εκπαιδευτικός ενημερώνει για την αγγλική ονομασία της βιόλας και για την συντομογραφία της. Με τη βοήθεια και του διαδικτύου (Παρουσίαση της βιόλας από διακεκριμένο σολίστα: <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/viola>), υπογραμμίζει τα βασικά γνωρίσματα του οργάνου. Επισημαίνει ότι η βιόλα χρησιμοποιεί το κλειδί Ντο 3^{ης} γραμμής (ανάκληση γνώσεων και από την 1^η ενότητα όπου έγινε αναφορά στα κλειδιά) και αναφέρεται στο κούρδισμα και την έκτασή της, στο ρόλο της στην ορχήστρα αλλά και στο σολιστικό ρόλο της.

Οι μαθητές παρακολουθούν αποσπάσματα από έργα για βιόλα που αναδεικνύουν τις τεχνικές και τα εκφραστικά μέσα του οργάνου και υπό την καθοδήγηση του διδάσκοντα εντοπίζουν τέτοια σημεία. (Προτείνεται η Σουίτα No. 1 για σόλο βιόλα του J.S.Bach, <https://www.youtube.com/watch?v=ZKxpRfybe1U>)

Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι λόγω του ιδιαίτερου χρώματος και της έκτασής της, η βιόλα χρησιμοποιείται και σε έργα μουσικής δωματίου, ειδικώς στα κουαρτέτα και αναφέρει τις διαφορές της βιόλας από το βιολί (μέγεθος, έκταση και κούρδισμα). Οι μαθητές παρακολουθούν αποσπάσματα από κουαρτέτα (σύνδεση με ενότητα 10) και μέσα από συζήτηση ανακαλύπτουν τις ηχητικές διαφορές μεταξύ των δύο οργάνων. (Προτείνεται το κουαρτέτο No.14, KV 387 του W.A.Mozart, <https://www.youtube.com/watch?v=m9RK0ebKp8A>).

Οι μαθητές συμπληρώνουν το φύλλο εργασίας.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.Απαντήστε στις ερωτήσεις

Αναφέρετε ονομαστικά τα μέρη της βιόλας:

Οι τέσσερις χορδές της βιόλας είναι κουρδισμένες σε.....

2. Χαρακτηρίστε με Σωστό και Λάθος τις παρακάτω προτάσεις.

- Οι χορδές του βιόλας στηρίζονται με κλειδιά στον καβαλάρη
- Το μπράτσο έχει ταστιέρα στο πάνω μέρος του
- Η σουρντίνα κάνει το όργανο να παράγει ένα ήχο καθαρό και δυνατό
- Το αντηχείο της βιόλας έχει χαρακτηριστικό σχήμα με τέσσερα κοίλα τόξα
- Η βιόλα συμμετέχει πάντα στα κουαρτέτα εγχόρδων

3. Στην παρακάτω παρτιτούρα: (Από: <http://imslp.org/wiki/File:PMLP56431-Partitura-a4.pdf>)

α) να γραφτεί το μέρος της βιόλας σε κλειδί ΣΟΛ

β) να εντοπιστούν τα σημεία στα οποία η βιόλα έχει σολιστικό ρόλο

γ) να εντοπιστούν τα σημεία στα οποία η βιόλα έχει παρόμοια μελωδική γραμμή με αυτή του βιολιού

ADAGIO UND FUGE (301) 1
(Siebenundzwanzigstes Quartett)
für 2 Violinen, Viola und Violoncell
von
W. A. M O Z A R T.
Köch. Verz. N° 546. Serie 14. N° 27.
Composirt am 26. Juni 1788.

Adagio.

The image shows a page of a musical score for 'Adagio und Fuge' by Wolfgang Amadeus Mozart. The score is for a string quartet (two violins, viola, and cello). The title is 'ADAGIO UND FUGE' and it is identified as the 'Siebenundzwanzigstes Quartett' (Seventy-seventh Quartet). The score is in 3/4 time and includes dynamic markings like 'f staccato'. The score is arranged in four systems, each with four staves. The first system is labeled 'Adagio.' and the second system is labeled 'f staccato'. The score is in G major and 3/4 time.

Γ. Κλείσιμο (5 ΛΕΠΤΑ)

Ανακεφαλαίωση, επισήμανση των σημαντικών σημείων και αναζήτηση σημείων που δεν έγιναν κατανοητά στους μαθητές και αντίστοιχη ανατροφοδότηση.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Ως εργασία στο σπίτι μπορεί να δοθεί η 3η άσκηση του φύλλου εργασίας

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο εκπαιδευτικός αξιολογεί:

- την ικανότητα των μαθητών να περιγράφουν τα χαρακτηριστικά της βιόλας και να τη διακρίνουν από το βιολί
- την ικανότητα των μαθητών να τη διακρίνουν από το βιολί επισημαίνοντας τις ομοιότητες και διαφορές τους
- την επίδοση των μαθητών στο φύλλο εργασίας
- τη συμμετοχή των μαθητών με προτάσεις, ιδέες, ερωτήματα ή απορίες που εξέφρασαν

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει μέσα από προφορική εξέταση ή με παρόμοιο φύλλο εργασίας. Επίσης ο εκπαιδευτικός μπορεί να σχεδιάσει και να χρησιμοποιήσει ρουμπρικές αξιολόγησης (κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων). Ενδεικτική χρήση ρουμπρικής προτείνεται στο σχέδιο μαθήματος της Ενότητας 5.

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Γνωριμία των μαθητών με διακεκριμένους συνθέτες και σολίστες της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Προσκαλείται ειδικευμένος καθηγητής βιόλας, παρουσιάζει τη βιόλα και δίνει λεπτομερείς πληροφορίες για τα τεχνικά και εκφραστικά χαρακτηριστικά του οργάνου.

Οργανώνεται επίσκεψη σε χώρους που κατασκευάζονται τοξωτά έγχορδα ή προσκαλούνται ειδικοί στη σχολική μονάδα.

ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Καλομοίρη, Μ.,(1957) *Οργανογνωσία και στοιχεία από την ενορχήστρωση*, Αθήνα:

Γαϊτάνος.

Bekker, P.,(1989) *Η Ορχήστρα*, Αθήνα: Νεφέλη

Εναλλακτικές ακροάσεις:

P.Hindemith, Σονάτα για βιόλα και πιάνο σε Φα μείζονα Ορ.11.No 4.

F.Shubert, Σονάτα για βιόλα και πιάνο.

L.Boccherini: κουιντέτα σε μι μείζονα για 2 βιολιά, βιόλα και 2 βιολοντσέλλα έργο 13 αρ. 5.

W.A.Mozart: Σερενάτα έργο 8 σε ρε μείζονα για βιολί βιόλα και βιολοντσέλλο

ΕΝΟΤΗΤΑ 5^η: ΤΑ ΠΝΕΥΣΤΑ/ΑΕΡΟΦΩΝΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ

Η 5^η ενότητα αποτελείται από δέκα (10) κεφάλαια, τα οποία θα διδαχθούν σε επτά (7) διδακτικές ώρες.

5.1. ΞΥΛΙΝΑ ΠΝΕΥΣΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο: Εισαγωγή

2^ο: Φλάουτο και φλάουτο piccolo

(Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά την ομάδα των ξύλινων πνευστών, το φλάουτο και το φλάουτο πίκολο
- Να διακρίνουν το ηχόχρωμα οργάνων που ανήκουν στην ίδια ομάδα
- Να γνωρίζουν την ιστορική προέλευση και εξέλιξη του φλάουτου
- Να αντιλαμβάνονται και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές δυνατότητες του οργάνου

B. Λέξεις –Κλειδιά

- Παλλόμενη στήλη αέρα
- Τόνος κατασκευής
- Όργανο μεταφοράς
- Αρμονικοί (flautatti)

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία - Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Το κεφάλαιο αυτό εστιάζει στην ομάδα των ξύλινων πνευστών. Η εισαγωγή της ενότητας στοχεύει στην κατανόηση όρων και στην εξοικείωση με τον ήχο των ξύλινων πνευστών. Με ενεργητική συμμετοχική μάθηση και ανάκληση εμπειρικής γνώσης εξηγείται ο όρος «ξύλινα» και περιγράφεται η αρχή λειτουργίας των οργάνων της ομάδας. Οι μαθητές μέσω ακρόασης διακρίνουν και αναγνωρίζουν τα ηχοχρώματα των ξύλινων πνευστών.

Παρουσιάζεται το ζήτημα του διαφορετικού τόνου κατασκευής. Συστήνεται η παρατήρηση και η προσπάθεια ερμηνείας του με τη χρήση οργάνων και την καθοδήγηση του διδάσκοντα. Για την κατανόηση και εξοικείωση με τη έννοια «όργανο μεταφοράς» χρησιμοποιείται διδακτικό υλικό (παρτιτούρα). Αν κριθεί απαραίτητο γίνεται παραπομπή στην ενότητα 9.

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται το φλάουτο. Μετά από αναφορά στην προέλευση και την εξέλιξη του, ακολουθεί η παρουσίαση και περιγραφή όλων των χαρακτηριστικών και τεχνικών έκφρασης του οργάνου, η χροιά και οι δυνατότητες που έχει σε κάθε περιοχή της έκτασής του (καλό θα είναι η παρουσίαση να γίνεται από ειδικευμένο καθηγητή ή μαθητή). Ακολουθεί ακρόαση έργων για τη διάκριση και αναγνώριση των χαρακτηριστικών που

αναφέρθηκαν. Επισημαίνεται το πλήθος και ο ρόλος των οργάνων στην ορχήστρα, τα όργανα με τα οποία το φλάουτο συνεργάζεται καλύτερα.

Παρουσιάζεται το πίκολο φλάουτο. Ακολουθείται η ίδια διαδικασία, συγκρίνοντας ταυτόχρονα τα δύο όργανα και εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές δικαιολογούν τον όρο «Ξύλινα» και εξηγούν τον τρόπο λειτουργίας τους διακρίνοντας τα όργανα της ομάδας σε όργανα με ακμές και γλωττίδες.

Ακρόαση: G. Faure – Pavane pour une infant defunte

<https://www.youtube.com/watch?v=LhIOLpGKGI0>

(Οι μαθητές ταυτοποιούν όργανα και ηχοχρώματα ενώ κατόπιν καλούνται να τα αναγνωρίσουν από ένα σύνολο ξύλινων πνευστών)

Με το παίξιμο οργάνων με διαφορετικούς τόνους κατασκευής, οι μαθητές διαπιστώνουν ότι όλα τα πνευστά με κλειστές οπές δεν παράγουν τον ίδιο φθόγγο τονικά.

Οι μαθητές παρατηρούν και μελετούν την πρώτη σελίδα παρτιτούρας ορχήστρας ή συνόλου πνευστών και αντιλαμβάνονται τη διαφοροποίηση ως προς το κούρδισμα και τη μεταφορά της τονικότητας κάποιων οργάνων

Οι μαθητές παρακολουθούν την παρουσίαση του φλάουτου από καθηγητή της ειδικότητας ή συμμαθητή που γνωρίζει το όργανο. Έχουν τη δυνατότητα να συναρμολογήσουν και να αποσυναρμολογήσουν το όργανο, με τις κατάλληλες υποδείξεις προσπαθούν και παράγουν ήχο. Διαπιστώνουν τη λειτουργία κλειδιών-ταπών.

Ακρόαση: W. A. Mozart – Κοντσέρτο για φλάουτο και ορχήστρα Κ 313

<https://www.youtube.com/watch?v=8zPkWVqdJXI>

(Οι μαθητές γνωρίζουν και μαθαίνουν να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες τεχνικής που έχει το όργανο).

Ακρόαση για τη διάκριση και αναγνώριση φλάουτου-πίκολο:

Ντουέτο για φλάουτο και πίκολο <https://www.youtube.com/watch?v=VIB68bZ0ECQ>

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό – Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

Τα όργανα της ορχήστρας

- <https://www.vsl.co.at/en>

Φυσική των πνευστών

- <http://fiziks.net/Music%20Sample%20Chapter%20Seven/musicsamplechapter7.htm>

Παρουσίαση οργάνων (Φλάουτο-Πίκολο)

- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/05/i.html>
- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/05/ii.html>
- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/flute>
- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/piccolo>

Εναλλακτικές Ακροάσεις

- Cl. Debussy, Prelude to the afternoon of a faun
<https://www.youtube.com/watch?v=Y9iDOt2WbjY>
- J. Ibert, Κοντσέρτο για φλάουτο και ορχήστρα 1^ο μέρος Allegro
<https://www.youtube.com/watch?v=pwAWwH84uKk>

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 43-59 (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής* τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 52,53.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Όμποε και Αγγλικό Κόρνο

(Διδακτικές ώρες: 01)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει:

- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά το όμποε (Oboe) και το κόρνο με γωνία (English Horn) από τα υπόλοιπα πνευστά
- Να γνωρίζουν την ιστορική προέλευση και εξέλιξή τους
- Να αντιλαμβάνονται και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές δυνατότητες των οργάνων

Β. Λέξεις –Κλειδιά

- Διπλή γλωττίδα
- Όργανο μεταφοράς
- Άλτο όμποε

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία - Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται το όμποε και το αγγλικό κόρνο. Εφαρμόζεται η βιωματική μάθηση με την παρουσίαση των οργάνων. Στη γνώση οι μαθητές φτάνουν μέσα από παρατήρηση και περιγραφή των οργάνων και των τμημάτων τους.

Γίνεται αναφορά στην προέλευση και τις προγενέστερες μορφές του όμποε, στις κατασκευαστικές τροποποιήσεις και πώς αυτές επηρέασαν το όργανο και τον ήχο του. Προβάλλεται σχετικό υλικό.

Παρουσιάζονται όλα τα τεχνικά χαρακτηριστικά και οι εκφραστικές δυνατότητες του οργάνου. Επισημαίνονται ο ρόλος του οργάνου στην ορχήστρα και τα όργανα με τα οποία το όμποε συνεργάζεται.

(Rossini – La scala di seta Overture, <https://www.youtube.com/watch?v=CRjm0dkLO3k>).

Κατά την παρουσίαση του αγγλικού κόρνου ακολουθείται η ίδια διαδικασία. Ελλείψει εκπαιδευτικού ή οργάνου γίνεται χρήση του διαδικτύου. Τονίζεται ο χαρακτηρισμός του ως άλτο όμποε σε συνδυασμό με την αύξηση του μήκους, με παρατήρηση και σύγκριση εντοπίζονται τα σημεία διαφοροποίησης.

Με ενεργητική συμμετοχική μάθηση περιγράφεται το ηχόχρωμα του οργάνου και ο ρόλος που διαδραματίζει στην ορχήστρα.

(L. v. Beethoven Trio op.87, https://www.youtube.com/watch?v=dqhB_1RFZEc).

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές παρατηρούν και περιγράφουν τη διπλή γλωττίδα, εξηγούν τον τρόπο λειτουργίας και την παραγωγή του ήχου. Συναρμολογούν και αποσυναρμολογούν το όργανο, γνωρίζουν και περιγράφουν τα μέρη του.

Οι μαθητές παρατηρούν και περιγράφουν το αγγλικό κόρνο, διαπιστώνουν πώς η αύξηση του μήκους επηρεάζει το τονικό ύψος, (γνώση από την ενότητα 1) και τοποθετεί το

όργανο στην άλλο περιοχή. Εντοπίζουν κατασκευαστικές διαφορές που διαμορφώνουν το ηχόχρωμα του οργάνου.

Με ακρόαση μαθαίνουν να διακρίνουν ηχοχρώματα, να αναγνωρίζουν όργανα μέσα από ένα σύνολο ξύλινων πνευστών

(Ravel – Le Tombeau de Couperin, https://www.youtube.com/watch?v=dqhb_1RFZEc)

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό – Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

Παρουσίαση οργάνων (όμποε – Μπαρόκ όμποε – Αγγλικό κόρνο)

- https://www.youtube.com/watch?v=_mnCcb7tNZk
- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/oboe>
- http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/cor_anglais

Έργα για διάκριση ηχοχρωμάτων

L. v. Beethoven, Παραλλαγές σε ένα θέμα του Μότσαρτ από το έργο Δον Ζουάν για δύο όμποε και αγγλικό κόρνο (<https://www.youtube.com/watch?v=N00JbKpZKKw>)

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 43-59 (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Ατλας της μουσικής* τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 54,55.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Κλαρινέτο και μπάσο κλαρινέτο

(Διδακτικές ώρες: 01)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά το κλαρινέτο κα μπάσο κλαρινέτο από τα άλλα όργανα της ομάδας
- Να γνωρίζουν την ιστορική προέλευση και εξέλιξή τους
- Να αντιλαμβάνονται και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές δυνατότητες των οργάνων

Β. Λέξεις –Κλειδιά

- Chalumeau
- Απλή γλωττίδα
- Όργανο μεταφοράς
- Κυλινδρικός σωλήνας

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία - Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Στο κεφάλαιο αυτό εφαρμόζεται η ενεργητική βιωματική μάθηση με χρήση προϋπάρχουσας γνώσης και εμπειρίας, εξαγωγή συμπερασμάτων μέσα από παρατήρηση και περιγραφή.

Από τον πρόγονο του κλαρινέτου οι μαθητές οδηγούνται στο όργανο που παρουσιάζεται σε αυτό το κεφάλαιο. Γίνεται αναφορά στη σταδιακή εξέλιξη και τις νέες δυνατότητες του οργάνου. Προβάλλεται σχετικό υλικό.

Το κλαρινέτο παρουσιάζεται στην τάξη, οι μαθητές περιγράφουν το επιστόμιο με το απλό καλάμι, το όργανο, τα τμήματα που το αποτελούν, τον τρόπο παραγωγής ήχου, καταθέτουν την εμπειρική τους γνώση για τα μέρη, τη χρήση, το ρόλο του στην ορχήστρα. Ο διδάσκων θα οργανώσει και θα εμπλουτίσει τη γνώση για όλα τα χαρακτηριστικά, τις τεχνικές δυνατότητες και τη χρήση του κλαρινέτου. Χρησιμοποιείται διδακτικό υλικό για κατανόηση και διάκριση των παραπάνω. Διακρίνεται το ηχόχρωμα του κλαρινέτου από ένα ορχηστρικό σύνολο ξύλινων πνευστών και τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί.

Παρουσιάζεται το μπάσο κλαρινέτο. Παρατήρηση, περιγραφή των διαφοροποιήσεων, και κριτική σκέψη βοηθούν τους μαθητές να περιγράψουν τον ήχο του, τις τεχνικές που εφαρμόζονται και το ρόλο του στην ορχήστρα.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές γνωρίζουν το κλαρινέτο, παρατηρούν τα τμήματα που το αποτελούν. Παρακολουθούν την παρουσίαση του οργάνου (από ειδικευμένο καθηγητή ή το διαδίκτυο).

Οι μαθητές διακρίνουν το ηχόχρωμα του κλαρινέτου και όλα τα τεχνικά χαρακτηριστικά μέσα από ακρόαση (<http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/clarinet>).

Το μπάσο κλαρινέτο (bass clarinet) παρουσιάζεται στους μαθητές (με χρήση διαδικτύου εφόσον δεν υπάρχει όργανο στο σχολείο). Παρατηρούν και περιγράφουν το όργανο,

χρησιμοποιώντας τη γνώση του κλαρινέτου, κατανοούν και περιγράφουν τον ήχο, τα χαρακτηριστικά, τις τεχνικές δυνατότητες και το ρόλο του οργάνου στην ορχήστρα. (http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/bass_clarinet).

Με ακρόαση (W. A. Mozart– Κοντσέρτο για κλαρινέτο και ορχήστρα KV 110, <https://www.youtube.com/watch?v=IARUa3I5Hxg>), οι μαθητές μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα ηχοχρώματα των δύο οργάνων μέσα από ένα σύνολο ξύλινων πνευστών και να διακρίνουν το ρόλο τους.

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό – Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

Παρουσίαση οργάνων (Κλαρινέτο – Μπάσο Κλαρινέτο)

- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/06/i.html>
- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/06/ii.html>

Έργα για διάκριση ηχοχρωμάτων

- D. Milhaud, Σονάτα αρ. 47 (https://www.youtube.com/watch?v=rhQJ4_8rQIo)
- J. Brahms, Ουγγρικός χορός αρ. 5 (<https://www.youtube.com/watch?v=QDkomUPhaSc>)

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 43-59 (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής* τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 54,55.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Φαγκότο και Κόντρα φαγκότο

(Διδακτικές ώρες: 01)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά το φαγκότο (bassoon) και κόντρα φαγκότο (contrabassoon) από τα άλλα όργανα της ομάδας
- Να γνωρίζουν την ιστορική προέλευση και εξέλιξη ως τη σύγχρονη μορφή τους
- Να αντιλαμβάνονται και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές δυνατότητες των οργάνων

Β. Λέξεις – Κλειδιά

- Κωνικός σωλήνας σχήματος U
- Διπλή γλωττίδα
- Basso continuo
- Βαθύφωνο όργανο

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία - Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Το 5^ο κεφάλαιο παρουσιάζει το φαγκότο και κόντρα φαγκότο. Η γνώση προσεγγίζεται με ενεργητική βιωματική μάθηση, με παρατήρηση και περιγραφή του οργάνου και των τμημάτων του.

Γίνεται αναφορά στην προέλευση, τις εποχές σταθμούς για την εξέλιξη του οργάνου, τη χρήση του στην ορχήστρα. Προβάλλεται σχετικό υλικό.

Παρουσιάζεται το φαγκότο και με διερευνητική μάθηση προσδιορίζονται τα τεχνικά χαρακτηριστικά και οι εκφραστικές δυνατότητές του. Επισημαίνονται ο ρόλος του στην ορχήστρα, τα όργανα και οι ομάδες με τις οποίες το φαγκότο συνδυάζεται.

Παρουσιάζεται το κόντρα φαγκότο. Συνδέεται και συγκρίνεται με το φαγκότο, με συμμετοχική μάθηση εντοπίζονται οι διαφορές τους, συμπεραίνεται η χρήση του οργάνου στην ορχήστρα. Σημειώνεται ότι είναι το πλέον βαθύφωνο όργανο της ορχήστρας.

Δ. Δραστηριότητες

Γίνεται ακρόαση ή προβολή έργων για φαγκότο (B. A. Μότσαρτ – Κοντσέρτο για φαγκότο και ορχήστρα, <https://www.youtube.com/watch?v=NXobjvIJogQ>). Οι μαθητές διακρίνουν το ηχόχρωμα, τις εκφραστικές δυνατότητες και το ρόλο του οργάνου στην ορχήστρα.

Συγκρίνουν το φαγκότο με το κόντρα φαγκότο. Οι μαθητές περιγράφουν τα σημεία και τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούνται. Η ακρόαση ανάλογου υλικού τους βοηθά να περιγράψουν το ηχόχρωμα του οργάνου και τον ενισχυτικό ρόλο του στην ορχήστρα (Οκτέτο φαγκότων, https://www.youtube.com/watch?v=4-PkLBz_4).

Με ακρόαση ασκούνται στη διάκριση ηχοχρωμάτων και την αναγνώριση των οργάνων

μέσα σε ένα σύνολο (Brahms Variation on a theme by Haydn op.56
<https://www.youtube.com/watch?v=BRu7CMg6wSs>).

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό – Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

Παρουσίαση οργάνων (Φαγκότο – Κόντρα φαγκότο)

- http://orxistra.blogspot.gr/2007/06/blog-post_24.html
- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/bassoon>
- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/contrabassoon>

Έργα για διάκριση ηχοχρωμάτων

- L. v. Beethoven, Τρίο op.87, 4^ο μέρος
(<https://www.youtube.com/watch?v=VK62-pLjc3c>)
- J. Brahms, Παραλλαγές σε ένα θέμα του Χάυντν op. 56

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 43-59 (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής τομ. 1*, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 54,55.

5.2. ΧΑΛΚΙΝΑ ΠΝΕΥΣΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο: Εισαγωγή

2^ο: Τρομπέτα

(Διδακτικές ώρες: 01)

Α. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά την ομάδα των χάλκινων πνευστών
- Να διακρίνουν το ηχόχρωμα των οργάνων που ανήκουν στην ίδια ομάδα
- Να γνωρίζουν την ιστορική προέλευση και εξέλιξη της τρομπέτας
- Να αντιλαμβάνονται και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές δυνατότητες του οργάνου

Β. Λέξεις –Κλειδιά

- Χείλη εκτελεστή
- Επιστόμιο
- Ολκός/βαλβίδες
- Σουρντίνα

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία - Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Το γνωστικό αντικείμενο προσεγγίζεται με ενεργητική ανακαλυπτική μάθηση. Μάθηση που προκύπτει από ερωτήσεις που ενεργοποιούν την κριτική σκέψη, από προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες, από παρατήρηση και περιγραφή που οδηγεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων.

Προσδιορίζονται τα όργανα που ανήκουν στα χάλκινα πνευστά. Περιγράφεται ο τρόπος παραγωγής ήχου και ο ρόλος του επιστομίου. Εντοπίζονται οι τρόποι λειτουργίας των οργάνων. Χρησιμοποιούνται όργανα ή υλικό που βοηθούν στην κατάκτηση της γνώσης.

Από προηγούμενη γνώση, οι μαθητές αναγνωρίζουν τη σάλπιγγα ως πρόγονο της τρομπέτας. Παρουσιάζονται οι μορφές που πήρε η τρομπέτα, η χρήση που είχε, οι καινοτομίες που οδήγησαν στη σύγχρονη μορφή του και τα χαρακτηριστικά που του προσέδωσαν. Χρησιμοποιείται οπτικό υλικό.

Με καθοδήγηση οι μαθητές εντοπίζουν και περιγράφουν στοιχεία όπως: το κλειδί που χρησιμοποιείται, οι συνηθέστεροι τόνοι (αν είναι όργανο μεταφοράς), η έκταση και η αλλαγή του ηχοχρώματος ανά περιοχή, το είδος επιστομίου, ο μηχανισμός των βαλβίδων, η χρήση σουρντίνας, ο ρόλος της τρομπέτας στην ορχήστρα, συνδυασμός με άλλα όργανα.

Με τη χρήση οργάνου (βιωματική μάθηση), περιγράφονται οι τεχνικές δυνατότητες άρθρωσης και έκφρασης. Με κατάλληλο υλικό ακρόασης επιτυγχάνεται η εξοικείωση με το ηχόχρωμα της τρομπέτας και η αναγνώριση των τεχνικών δυνατοτήτων του οργάνου.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές αναφέρουν τα χάλκινα πνευστά της συμφωνικής ορχήστρας. Με καθοδήγηση του καθηγητή περιγράφουν τον τρόπο παραγωγής ήχου. Διακρίνουν τα διάφορα είδη του επιστομίου και τον ήχο που παράγει το κάθε είδος.

Οι μαθητές, παρατηρώντας τα χάλκινα της ορχήστρας, εντοπίζουν τους τρόπους λειτουργίας τους (ολκός, περιστροφικές και κάθετης κίνησης βαλβίδες).

Οι μαθητές παρακολουθούν (από καθηγητή της ειδικότητας ή το διαδίκτυο) όλες τις δυνατότητες άρθρωσης και έκφρασης του οργάνου και πώς αυτές επιτυγχάνονται, οι τεχνικές που αποδίδονται από το όργανο με ευκολία ή δυσκολία.

Μέσα από αποσπάσματα έργων (J. Haydn κοντσέρτο για τρομπέτα και ορχήστρα σε MIb <https://www.youtube.com/watch?v=Gv5prjBb9UE>), οι μαθητές, μαθαίνουν να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες του οργάνου.

Οργανώνεται επίσκεψη στη φιλαρμονική του δήμου (πρόβες) για εξοικείωση με τα όργανα, τον ήχο τους και το μουσικό σύνολο.

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό – Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

Παρουσίαση οργάνων(Χάλκινα – τρομπέτα – πίκολο τρομπέτα)

- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/07/blog-post.html>
- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/07/i.html>
- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/07/ii.html>
- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/trumpet>
- <https://www.youtube.com/watch?v=XrIrK85ypws>

Εναλλακτικές ακροάσεις

- Al. Arutiunian, Κοντσέρτο για τρομπέτα και ορχήστρα (<https://www.youtube.com/watch?v=-TFIk-7CeUs>)
- J. S. Bach, Τοκκάτα και Φούγκα σε Ρε ελάσσονα (<https://www.youtube.com/watch?v=pX0Jhk6e2Uw>)

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 43-59 (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής τομ. 1*, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα:Φίλιππος Νάκας, σελ. 46-47, 50-51.

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά το κόρνο
- Να γνωρίζουν την ιστορική προέλευση και εξέλιξή του
- Να αντιλαμβάνονται και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές δυνατότητες του οργάνου

B. Λέξεις –Κλειδιά

- Χωνοειδές επιστόμιο
- Μεγάλη έκταση
- Sons bouchés
- Διπλό κόρνο

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία - Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Το γνωστικό αντικείμενο προσεγγίζεται με ενεργητική βιωματική μάθηση, παρατήρηση και περιγραφή, αξιοποίηση προηγούμενης γνώσης και εμπειριών, διαχείριση της μάθησης.

Παρουσιάζεται το κόρνο. Οι μαθητές, στηριζόμενοι σε προϋπάρχουσα γνώση (ετυμολογία) καταλήγουν στον προϊστορικό πρόγονό του. Αναφέρονται ιστορικά στοιχεία (χρήση διδακτικού υλικού) για την προέλευση, τις μορφές και τα εξελικτικά στάδια που πήρε το όργανο ως τη σύγχρονη μορφή του.

Περιγράφεται ο τρόπος παραγωγής ήχου και τονίζεται η συμβολή του χωνοειδούς επιστομίου στη διαμόρφωση του ηχοχρώματος.

Με στοχευμένες ερωτήσεις, παρατήρηση και περιγραφή του οργάνου εντοπίζονται και παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά, οι τεχνικές δυνατότητες και τα εκφραστικά μέσα που διαθέτει το κόρνο.

Με κατάλληλο υλικό ακρόασης επιτυγχάνεται η εξοικείωση με το ηχώχρωμα και η διάκριση των τεχνικών και εκφραστικών δυνατοτήτων του οργάνου.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές, με την καθοδήγηση του καθηγητή, περιγράφουν το επιστόμιο, σχολιάζουν το σχήμα και πώς αυτό διαμορφώνει τον ήχο του οργάνου. Περιγράφουν τον τρόπο παραγωγής ήχου. Ο εκπαιδευτικός κατευθύνει τη διαδικασία, οργανώνει και συμπληρώνει τη γνώση.

Το κόρνο παρουσιάζεται στους μαθητές (από ειδικευμένο καθηγητή ή με χρήση διαδικτύου). Με τη συμμετοχή όλων παραθέτονται όλα τα χαρακτηριστικά του οργάνου, όπως κλειδί, τόνος κατασκευής, χρήση βαλβίδων, χρήση και ο ρόλος του στην ορχήστρα κ.α.

Οι μαθητές, προσδιορίζουν τις τεχνικές δυνατότητες (άρθρωση, τεχνική Sons bouchés, ευελιξία) του οργάνου και τις παρατηρούν κατά την παρουσίασή τους με χρήση οργάνου ή από το διαδίκτυο.

Μέσα από αποσπάσματα έργων, οι μαθητές μαθαίνουν να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες του οργάνου.

Οργανώνεται επίσκεψη μουσικού από τη φιλαρμονική του δήμου για να παρουσιάσει το κόρνο.

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό – Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

Παρουσίαση οργάνων (Κόρνο)

- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/08/blog-post.html>
- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/horn>

Ακρόαση οργάνων

- W. A. Mozart, Κοντσέρτο για κόρνο και ορχήστρα KV 417
(<https://www.youtube.com/watch?v=KVizWngFB7U>)
- M. Ravel, Παβάνα (<https://www.youtube.com/watch?v=B45q0caSS0Y>)
- G. F. Händel, Σουίτα Η μουσική των νερών
(<https://www.youtube.com/watch?v=QSd11-CZinA>)

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 43-59 (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής* τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 48-49.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

4^ο: Τρομπόνι

5^ο: Τούμπα

(Διδακτικές ώρες: 01)

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά το τρομπόνι και την τούμπα
- Να γνωρίζουν την ιστορική προέλευση και εξέλιξη τους
- Να αντιλαμβάνονται και να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές δυνατότητες των οργάνων

B. Λέξεις –Κλειδιά

- Ολκός
- Κυλινδρικός σωλήνας
- Βαθύ λεβητοειδές επιστόμιο
- Κωνικός σωλήνας

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία - Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Το γνωστικό αντικείμενο προσεγγίζεται με ενεργητική βιωματική μάθηση σε συνδυασμό με προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες, παρατήρηση και περιγραφή.

Με συγκεκριμένες ενέργειες (ακρόαση - παρατήρηση) εντοπίζονται τα στοιχεία που καταδεικνύουν τη συγγένεια της τρομπέτας με το τρομπόνι, του κόρνου με την τούμπα.

Παρουσιάζονται ιστορικά στοιχεία για την προέλευση, τις τροποποιήσεις που έγιναν (διδακτικό υλικό) για το τρομπόνι και την τούμπα και πώς επηρέασαν το ηχόχρωμα και την τεχνική τους.

Περιγράφεται ο τρόπος παραγωγής ήχου. Διακρίνεται το είδος των επιστομίων (βαθύ λεβητοειδές) και τονίζεται πώς μαζί με το είδος των σωλήνων (κυλινδρικό ή κωνικό) διαμορφώνουν το ηχόχρωμα των οργάνων.

Με τη συμμετοχή όλων παρουσιάζονται χαρακτηριστικά των οργάνων και περιγράφονται οι τεχνικές δυνατότητές τους (με τη χρήση οργάνων ή του διαδικτύου). Με κατάλληλο υλικό ακρόασης επιτυγχάνεται η εξοικείωση με το ηχόχρωμα και η αναγνώριση των τεχνικών δυνατοτήτων τους και του ρόλου τους στην ορχήστρα.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές με τις υποδείξεις του καθηγητή και την εμπειρία τους περιγράφουν στοιχεία όπως: το κλειδί που χρησιμοποιείται, οι συνηθέστεροι τόνοι (αν είναι όργανο μεταφοράς), η έκταση και η αλλαγή του ηχοχρώματος ανά περιοχή, η χρήση σουρντίνας, ο ρόλος των οργάνων στην ορχήστρα.

Από την αποκτηθείσα γνώση των χάλκινων, οι μαθητές προσδιορίζουν τις δυνατότητες άρθρωσης και έκφρασης των οργάνων. Παρακολουθούν (από καθηγητή της ειδικότητας ή το διαδίκτυο) πώς επιτυγχάνονται και ποιο είναι το ηχητικό αποτέλεσμα.

Μέσα από αποσπάσματα έργων, οι μαθητές, μαθαίνουν να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες του οργάνου:

ντουέτο τρομπόνι τούμπα <https://www.youtube.com/watch?v=eKuU21P5EkQ>,
G. F. Händel – Σουίτα Η μουσική των νερών
(<https://www.youtube.com/watch?v=QSd11-CZinA>)

Οι μαθητές επισκέπτονται τη φιλαρμονική του δήμου και εξοικειώνονται με τα όργανα και τον ήχο τους.

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό – Βιβλιογραφία

Προτεινόμενες ιστοσελίδες:

Παρουσίαση οργάνων (τρομπόνι – τούμπα)

- <http://www.blackdiamondbrass.com/tbahist/tubahist.htm>
- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/07/blog-post.html>
- http://orxistra.blogspot.gr/2007/08/blog-post_28.html
- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/09/blog-post.html>
- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/trombone>
- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/tuba>

Ακρόαση οργάνων

- R. Korsakov, Κοντσέρτο για τρομπόνι και ορχήστρα
(https://www.youtube.com/watch?v=SBVU_ejKHfl)
- J. S. Bach, Τοκκάτα και Φούγκα σε Ρε ελάσσονα
(<https://www.youtube.com/watch?v=pX0Jhk6e2Uw>)

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 43-59 (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής* τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 48-49, 50-51.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 5^η: ΤΑ ΠΝΕΥΣΤΑ/ΑΕΡΟΦΩΝΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ (ΑΕΡΟΦΩΝΑ)

5.1. ΞΥΛΙΝΑ ΠΝΕΥΣΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Όμποε και Αγγλικό Κόρνο

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του 3^{ου} κεφαλαίου είναι η διάκριση και διαχείριση των τεχνικών χαρακτηριστικών και των δυνατοτήτων έκφρασης του όμποε και του αγγλικού κόρνου ώστε να αποδίδονται στα όργανα οι κατάλληλοι ρόλοι.

ΣΤΟΧΟΙ

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά το όμποε και το αγγλικό κόρνο
- Να γνωρίζουν την ιστορική προέλευση και εξέλιξή τους
- Να αντιλαμβάνονται και να διακρίνουν τις τεχνικές δυνατότητες των οργάνων

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

Μία (1) διδακτική ώρα

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στο κεφάλαιο αυτό εφαρμόζεται η ενεργητική βιωματική μάθηση καθώς και η άσκηση στην παρατήρηση και περιγραφή. Το είδος του γνωστικού αντικειμένου επιβάλλει τη χρήση πρόσθετου διδακτικού υλικού και πολυμέσων.

ΜΕΣΑ-ΥΛΙΚΑ

- Μουσικά όργανα (όμποε, αγγλικό κόρνο)
- Πρόσβαση στο διαδίκτυο, Η/Υ, βιντεοπροβολέας
- Φύλλο εργασίας
- Ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

Για την παρουσίαση οργάνων (Όμποε - Αγγλικό Κόρνο – Μπαρόκ Όμποε)

- <http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/oboe>
- http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/cor_anglais
- <https://www.youtube.com/watch?v=mnCcB7tNZk>

και τη διάκριση ηχοχρωμάτων

- W. A. Mozart– Κοντσέρτο για όμποε και ορχήστρα KV 314
<https://www.youtube.com/watch?v=OMVC1Is38oQ>
- L. v. Beethoven– Παραλλαγές σε ένα θέμα του Μότσαρτ από το έργο Δον Ζουάν
<https://www.youtube.com/watch?v=N00JbKpZKkw>

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

A. Εισαγωγή (10 λεπτά)

Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει το όμποε στους μαθητές, τους ζητά να παρατηρήσουν τη γλωττίδα, να περιγράψουν αυτήν και τον τρόπο που παράγει τον ήχο.

Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει τα τμήματα που το αποτελούν και το συναρμολογεί. Οι μαθητές, αφού το κρατήσουν στα χέρια τους και το παρατηρήσουν, καλούνται να το περιγράψουν (σχήμα, υλικό, μήκος, οπές, κλειδιά και τάπες, χοάνη).

B. Διδακτική επεξεργασία (30 λεπτά)

Ο εκπαιδευτικός αναφέρει την προέλευση της αρχικής μορφής του οργάνου, περιγράφει τις αλλαγές που υπέστη το όργανο και πώς αυτές επηρέασαν αυτό και τον ήχο του. Αναφέρεται ιδιαίτερα στο μπαρόκ όμποε, προβάλλει οπτικό - ακουστικό υλικό. (<https://www.youtube.com/watch?v=mnCcB7tNZk>)

Ο εκπαιδευτικός καταγράφει στον πίνακα την ελληνική και τουλάχιστον την αγγλική ονομασία του όμποε με τη συντομογραφία της (Από το γλωσσάρι, Ενότητα 11). Καταγράφει όλα τα στοιχεία που το αφορούν: το κλειδί που διαβάζει, τον τόνο κατασκευής, την έκταση που έχει, τη διαφοροποίηση της χροιάς του στη χαμηλή, μεσαία και ψηλή περιοχή, τα όργανα με τα οποία συνδυάζεται αρμονικά και το ρόλο του στην ορχήστρα κυρίως κατά την Κλασική και Ρομαντική περίοδο.

Επειδή δεν υπάρχουν πολλοί ειδικευμένοι καθηγητές ή μαθητές του όμποε, προτείνεται η προβολή της παρουσίασης των τεχνικών και των εκφραστικών μέσων που χρησιμοποιούνται στο όργανο. (<http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/oboe>)

Γίνεται ακρόαση με αποσπάσματα από έργα για όμποε που αναδεικνύουν τις τεχνικές του οργάνου (staccato, legato, διαστήματα, αρπισμοί κ.α.). Κατά τη διάρκεια της ακρόασης εντοπίζονται τα σημεία αυτά από τους μαθητές ή τον καθηγητή.

Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει το αγγλικό κόρνο, οι μαθητές παρατηρούν και εντοπίζουν τις ομοιότητες και διαφορές τους, περιγράφουν τη χροιά του που καθορίζει και το ρόλο του στην ορχήστρα. (http://www.philharmonia.co.uk/explore/instruments/cor_anglais)

Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει όλα τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το όργανο όπως κλειδί που χρησιμοποιεί, τόνος κατασκευής-όργανο μεταφοράς, έκταση, μεταβολές της χροιάς ανά περιοχή, ρόλο στην ορχήστρα κ.λπ.

Οι μαθητές παρακολουθούν έργα για όμποε και αγγλικό κόρνο ή ένα σύνολο ξύλινων πνευστών και διακρίνουν το ηχόχρωμα του κάθε οργάνου. (Beethoven-Παραλλαγές σε ένα θέμα από το Δον Ζουάν του Mozart

<https://www.youtube.com/watch?v=N00JbKpZKKw>).

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Συμπληρώστε τις προτάσεις:
 - Αν σε ένα ντουέτο το όμποε παίζει σε ΣΟΛ Μείζονα, τότε το αγγλικό κόρνο παίζει σεΜείζονα. (ΝΤΟ, ΡΕ, ΣΟΛ)
 - Το αγγλικό κόρνο θεωρείται ότι είναι ένα όμποε. (τενόρο, σοπράνο, άλτο)
 - Ο σωλήνας του όμποε είναι (κυλινδρικός, κωνικός, κλειστός)
 - Μια πένθιμου – θρηνητικού χαρακτήρα μελωδία αποδίδεται καλύτερα από το (όμποε, αγγλικό κόρνο, φλάουτο)
 - Η ελληνική ονομασία του όμποε είναι (πλαγίαυλος, ευθύαυλος, οξύαυλος)
 - Αν σε ένα ντουέτο, το αγγλικό κόρνο παίζει σε Μι ελάσσονα τότε το όμποε παίζει σεΕλάσσονα. (Σι, Λα, Μι)
 - Μια ηρωικού χαρακτήρα μελωδία αποδίδεται καλύτερα από το (όμποε, αγγλικό κόρνο, φλάουτο)
2. Κάτω από τις φωτογραφίες να γράψετε την ονομασία των οργάνων στην αγγλική καθώς και τη συντομογραφία της.(<https://welltempered.wordpress.com/2011/01/>, <http://www.flc.tsinghua.edu.cn/singing-competition/western-musical-instrument-woodwind>, <http://www.oae.co.uk/instruments/oboe/>)

3. Η παρακάτω μελωδία εκτελείται (διαβάζεται) από αγγλικό κόρνο.

Largo.
Englisch Horn. (Corno inglese.)
6 Solo.

II.

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει μέσα από προφορική εξέταση ή/και από το φύλλο εργασίας που προτάθηκε .Ο εκπαιδευτικός για την αξιολόγηση των μαθητών μπορεί επίσης να κατασκευάσει ρουμπρικές αξιολόγησης. Προτείνεται ενδεικτικά η παρακάτω φόρμα:

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	ΕΠΙΠΕΔΑ ΑΠΟΔΟΣΗΣ			ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ
	Υψηλή 3	Μέτρια 2	Χαμηλή 1	
Γνώση βασικών χαρακτηριστικών του όμποε.	Ο μαθητής περιγράφει όλα τα βασικά χαρακτηριστικά του όμποε.	Ο μαθητής περιγράφει τα περισσότερα από τα βασικά χαρακτηριστικά του όμποε.	Ο μαθητής περιγράφει κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά του όμποε.	
Διαφορές και ομοιότητες όμποε-αγγλικού κόρνου.	Ο μαθητής διακρίνει όλες τις διαφορές και ομοιότητες των δύο οργάνων.	Ο μαθητής διακρίνει τις περισσότερες από τις διαφορές και ομοιότητες των δύο οργάνων.	Ο μαθητής διακρίνει κάποιες από τις διαφορές και ομοιότητες των δύο οργάνων.	
Κατανόηση των τεχνικών δυνατοτήτων του όμποε.	Ο μαθητής κατονομάζει όλες τις τεχνικές εκτέλεσης του όμποε.	Ο μαθητής κατονομάζει τις περισσότερες από τις τεχνικές εκτέλεσης του όμποε.	Ο μαθητής κατονομάζει κάποιες από τις τεχνικές εκτέλεσης του όμποε.	
Αναγνώριση των τεχνικών δυνατοτήτων του όμποε.	Ο μαθητής, εντοπίζει και διακρίνει όλα τα εκφραστικά μέσα που υπήρξαν σε ένα μουσικό απόσπασμα.	Ο μαθητής, εντοπίζει και διακρίνει τα περισσότερα από τα εκφραστικά μέσα που υπήρξαν σε ένα μουσικό απόσπασμα.	Ο μαθητής, εντοπίζει και διακρίνει κάποια από τα εκφραστικά μέσα που υπήρξαν σε ένα μουσικό απόσπασμα.	

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Παρουσιάζονται όργανα της οικογένειας με διπλό καλάμι όπως το όμποε ντ' αμόρε (oboe d' amore σε Λα) και το μπάσο όμποε (bass ή baritone oboe).

Το ιδιαίτερο ηχόχρωμα του όμποε ταιριάζει και σε άλλα είδη μουσικής π.χ. τζαζ, κινηματογραφική μουσική.

ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πληροφορίες για το όμποε

- http://orxistra.blogspot.gr/2007/05/i_29.html
- http://orxistra.blogspot.gr/2007/05/ii_31.html
- <http://melodisia.mmb.org.gr/musicInstruments/list.asp?c=182#>

ΕΝΟΤΗΤΑ 6^Η: ΤΑ ΚΡΟΥΣΤΑ ΜΕΜΒΡΑΝΟΦΩΝΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ

Η 6^η ενότητα αποτελείται από 3 κεφάλαια , τα οποία θα διδαχθούν σε μία (01) διδακτική ώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο: Εισαγωγή (Γενικά - χρήση - προέλευση και εξέλιξη),

2^ο: Μεμβρανόφωνα συγκεκριμένου τονικού ύψους (τύμπανα)

3^ο: Μεμβρανόφωνα ακαθόριστου τονικού ύψους

(Διδακτικές ώρες : 01)

Α. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες επιδιώκεται:

- Να αντιλαμβάνονται τη διάκριση μεταξύ μεμβρανόφωνων συγκεκριμένου και ακαθόριστου τονικού ύψους.
- Να γνωρίσουν τη προέλευση και την εξέλιξή τους
- Να αντιληφθούν το ρόλο των τυμπάνων στη ορχήστρα
- Να γνωρίσουν τα άλλα μεμβρανόφωνα κρουστά όργανα, το ταμπούρο (μεγάλο –μικρό) και το ντέφι.

Β. Λέξεις κλειδιά

- Ρυθμικές επικρούσεις
- Δυναμικές αποχρώσεις
- Επικρουστήρες
- Clavier
- Πεπιεσμένος υδράργυρος
- Κομμένος ήχος - tremolo

Γ. Διδακτική μεθοδολογία και ενδεικτική πορεία μαθήματος

Ο εκπαιδευτικός και με τη βοήθεια εποπτικού υλικού (Προβολή βίντεο "Τα πάντα είναι ρυθμός": FOLI (there is no movement without rhythm) - ντοκιμαντέρ των Thomas Roebbers και Floris Leeuwenberg, <https://www.youtube.com/watch?v=IVPLIuBy9CY>) περιγράφει την προέλευση και εξέλιξη των μεμβρανόφωνων κρουστών.

Ακολούθως κάνει τη διάκριση ανάμεσα στα μεμβρανόφωνα συγκεκριμένου και ακαθόριστου τονικού ύψους. Επισημαίνει ότι γενικά τα μεμβρανόφωνα χρησιμοποιούνται στην ορχήστρα για τις ρυθμικές επικρούσεις και τις δυναμικές αποχρώσεις τους.

Ο εκπαιδευτικός δίνει έμφαση στα μεμβρανόφωνα όργανα τονικού ύψους (τύμπανα), περιγράφει τους ποικίλους τρόπους παιξίματος, τα είδη και τη χρήση της μπαγκέτας και αναφέρει περιληπτικά τα μεμβρανόφωνα ακαθόριστου ύψους (μεγάλο ταμπούρο, μικρό ταμπούρο, ντέφι).

Ενημερώνει τους μαθητές για τον τρόπο που χρησιμοποιούνται τα τύμπανα στη κλασική ορχήστρα και αναφέρεται στην έκταση του καθενός. Στην συνέχεια αναφέρεται στο μεγάλο και μικρό ταμπούρο και στο ρυθμικό τους χαρακτήρα.

Προτείνεται να επιμείνει περισσότερο στο βιωματικό παρά στο θεωρητικό σκέλος, μέσα από τις προτεινόμενες δραστηριότητες.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές εξασκούνται και εκτελούν, συντονισμένα σε ομάδα, ακολουθώντας τις οδηγίες του εκπαιδευτικού, μικρές μουσικές συνθέσεις τους ή έτοιμες ψηφιοποιημένες ενορχηστρώσεις μουσικών οργάνων, μέσα από Η/Υ πειραματιζόμενοι στην εναλλαγή μουσικών οργάνων.

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες (3-4 ατόμων) και ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών, η μία ομάδα αντιπροσωπεύει τα μεμβρανόφωνα κρουστά (συγκεκριμένου-ακαθόριστου τονικού ύψους) και η άλλη ομάδα μελωδικά όργανα που γνωρίζουν οι μαθητές. Δημιουργούν έναν μουσικό διάλογο, κρατώντας η μία ομάδα ένα ρυθμικό σχήμα ενώ η άλλη παίζει μια απλή μουσική σύνθεση.

Προβολή βίντεο:

Lionel Hampton solo tom, <https://www.youtube.com/watch?v=dy6B4INixi4>

Ε. ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αβέρωφ, Ε. (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας.

Σταυρίδη, Σ,Γ.(1985) *Η μουσική στην εκπαίδευση*, Αθήνα:Qutenberg.

Ακρόαση: L.v.Beethoven, Συμφωνία αρ.6 σε Φα μείζονα.

- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/10/blog-post.html> (παρουσίαση των κρουστών)
- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/10/i.html> (παρουσίαση των τυμπάνων)

Προβολή βίντεο: Lionel Hampton solo tom

<https://www.youtube.com/watch?v=dy6B4INixi4>

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 6^Η: ΤΑ ΚΡΟΥΣΤΑ ΜΕΜΒΡΑΝΟΦΩΝΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο: Εισαγωγή (Γενικά - χρήση - προέλευση και εξέλιξη),

2^ο: Μεμβρανόφωνα συγκεκριμένου τονικού ύψους (τύμπανα)

3^ο: Μεμβρανόφωνα ακαθόριστου τονικού ύψους

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του κεφαλαίου είναι να γνωρίσει ο μαθητής τα μεμβρανόφωνα συγκεκριμένου τονικού ύψους (τύμπανα) και τα μεμβρανόφωνα ακαθόριστου τονικού ύψους και να αντιληφθεί το ρόλο και τη θέση τους στη συμφωνική ορχήστρα.

ΣΤΟΧΟΙ

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να αντιληφθούν τη διάκριση μεταξύ μεμβρανόφωνων συγκεκριμένου και ακαθόριστου τονικού ύψους.
- Να γνωρίσουν τη προέλευση και την εξέλιξή τους
- Να αντιληφθούν το ρόλο των τυμπάνων στη ορχήστρα
- Να γνωρίσουν τα άλλα μεμβρανόφωνα κρουστά όργανα, το ταμπούρο (μεγάλο –μικρό) και το ντέφι.

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

1 Διδακτική ώρα

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για τη προσέγγιση του κεφαλαίου, ο εκπαιδευτικός εφαρμόζει διάφορες διδακτικές προσεγγίσεις και τεχνικές. Το σχέδιο μαθήματος βασίζεται στην ενεργητική μουσική ακρόαση και σε δραστηριότητες που αναπτύσσουν τη ομαδοσυνεργατικότητα και την ανταλλαγή ιδεών μεταξύ των μαθητών. Η ακρόαση μουσικών έργων δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να ευαισθητοποιηθούν ακουστικά και να είναι σε θέση να συγκρίνουν και να διακρίνουν τα μεμβρανόφωνα κρουστά συγκεκριμένου και ακαθόριστου τονικού ύψους.

ΜΕΣΑ-ΥΛΙΚΑ

- Μουσικά όργανα
- CD player
- Η/Υ με σύνδεση στο διαδίκτυο
- Φύλλο εργασίας
- Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

Για την παρουσίαση των οργάνων:

"Τα πάντα είναι ρυθμός": FOLI (there is no movement without rhythm) - ντοκιμαντέρ των Thomas Roebers και Floris Leeuwenberg (<https://www.youtube.com/watch?v=IVPLluBy9CY>)

Ακροάσεις

- Philip Glass, Concerto Fantasy for two timpanists and orchestra
<https://www.youtube.com/watch?v=Lnw0IHgjE2E>
- D.Milhaud, Κοντσέρτο για κρουστά
<https://www.youtube.com/watch?v=7nY5YGIDdel>

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

A. Εισαγωγή (10 λεπτά)

Ο εκπαιδευτικός με τη βοήθεια εποπτικού υλικού (Βίντεο: "Τα πάντα είναι ρυθμός", <https://www.youtube.com/watch?v=IVPLluBy9CY>), περιγράφει την προέλευση και εξελικτική πορεία των μεμβρανόφωνων κρουστών και τη σημαντική θέση που κατείχαν στις στρατιωτικές μπάντες ήδη από την Αναγέννηση. Εξηγεί στους μαθητές τη διάκριση ανάμεσα στα μεμβρανόφωνα συγκεκριμένου τονικού ύψους (τύμπανα) και ακαθόριστου τονικού ύψους και παρουσιάζει περιληπτικά τα τελευταία (μεγάλο ταμπούρο, μικρό ταμπούρο, ντέφι).

B. Διδακτική επεξεργασία (30 ΛΕΠΤΑ)

Οι μαθητές παρακολουθούν αποσπάσματα από το Κοντσέρτο για κρουστά του D.Milhaud (<https://www.youtube.com/watch?v=7nY5YGIDdel>). Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι γενικά τα μεμβρανόφωνα χρησιμοποιούνται στην ορχήστρα για τις ρυθμικές επικρούσεις και τις δυναμικές αποχρώσεις τους.

Ακολούθως ο εκπαιδευτικός επικεντρώνεται στα μεμβρανόφωνα όργανα τονικού ύψους (τύμπανα). Ο ίδιος ή ο ειδικός καθηγητής που προσκαλείται στην τάξη, περιγράφει τους ποικίλους τρόπους παιξίματος, τα είδη και τη χρήση της μπαγκέτας. Ενημερώνει τους μαθητές για τον τρόπο που χρησιμοποιούνται τα τύμπανα στη κλασική ορχήστρα και αναφέρεται στην έκταση του καθενός και στον τρόπο αλλαγής του τονικού ύψους μέσω του πεντάλ. Οι μαθητές παρακολουθούν αποσπάσματα από ένα έργο της κλασικής ή ρομαντικής περιόδου (π.χ. L.v.Beethoven, 4ο μέρος της 6^{ης} συμφωνίας) και ένα πιο σύγχρονο έργο (π.χ. P.Glass, Concerto Fantasy for two timpanists and orchestra, <https://www.youtube.com/watch?v=Lnw0IHgjE2E>) και διαπιστώνουν με τη βοήθεια του διδάσκοντα τον σημαντικό ρόλο των τυμπάνων στην ορχήστρα του 20^{ου} αιώνα σε αντίθεση με τον πιο διακριτικό ρόλο τους στην κλασική και ρομαντική ορχήστρα.

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες 3-5 ατόμων και ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών, η μία ομάδα αντιπροσωπεύει τα μεμβρανόφωνα κρουστά (συγκεκριμένου-ακαθόριστου τονικού ύψους) και η άλλη ομάδα μελωδικά όργανα που γνωρίζουν οι μαθητές. Δημιουργούν έναν μουσικό διάλογο, κρατώντας η μία ομάδα ένα ρυθμικό σχήμα ενώ η άλλη παίζει μια απλή μουσική σύνθεση.

Γ. Κλείσιμο (5 ΛΕΠΤΑ)

Ανακεφαλαίωση, επισήμανση των σημαντικών σημείων του νέου μαθήματος.. Στη συνέχεια συμπληρώνουν φύλλο εργασίας που έχει κατασκευάσει ο εκπαιδευτικός για να διαπιστωθεί ο βαθμός κατανόησης των νέων γνώσεων. Ενδεικτικά:

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Απαντήστε στις ερωτήσεις :

Αναφέρετε τα μεμβρανόφωνα κρουστά ακαθόριστου τονικού ύψους

.....

Κάθε τύμπανο έχει τη δυνατότητα να παράγει νότες που καλύπτουν το διάστημα

Το τονικό ύψος των τυμπάνων μεταβάλλεται με τη βοήθεια

Τα μεμβρανόφωνα κρουστά χρησιμοποιούνται κυρίως στην ορχήστρα του αιώνα
(18^{ου}, 19^{ου}, 20^{ου})

2. Χαρακτηρίστε με Σωστό ή Λάθος τις παρακάτω προτάσεις.

- Στη συμφωνική ορχήστρα της κλασικής περιόδου χρησιμοποιείται ένα τύμπανο
- Στο κάτω μέρος του ταμπούρου υπάρχουν μεταλλικές χορδές
- Το μεγάλο ταμπούρο είναι αναπόσπαστο μέλος της συμφωνικής ορχήστρας της κλασικής περιόδου
- Τα τύμπανα έχουν τη δυνατότητα glissando
- Το ρούλο αποτελεί χαρακτηριστική τεχνική παιξίματος του ταμπούρου (μικρού και μεγάλου)

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Στην περίπτωση που ο χρόνος δεν επαρκεί για συμπλήρωση του φύλλου εργασίας στην τάξη, αυτό μπορεί να δοθεί ως εργασία στο σπίτι.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο εκπαιδευτικός αξιολογεί μεταξύ άλλων:

- την ικανότητα των μαθητών να διακρίνουν τη διαφορά ανάμεσα στα μεμβρανόφωνα κρουστά συγκεκριμένου και ακαθόριστου τονικού ύψους
- την ικανότητα των μαθητών να περιγράφουν τα τύμπανα, τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητές τους
- την επίδοση των μαθητών στο φύλλο εργασίας
- τη συμμετοχή των μαθητών με προτάσεις, ιδέες, ερωτήματα ή απορίες που εξέφρασαν

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει μέσα από προφορική εξέταση ή με παρόμοιο φύλλο εργασίας. Επίσης ο εκπαιδευτικός μπορεί να σχεδιάσει και να χρησιμοποιήσει ρούμπρικες αξιολόγησης (κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων). Ενδεικτική χρήση ρούμπρικας προτείνεται στο σχέδιο μαθήματος της Ενότητας 5.

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Οι μαθητές εξασκούνται και εκτελούν συντονισμένα σε ομάδα, ακολουθώντας τις οδηγίες του εκπαιδευτικού μικρές μουσικές συνθέσεις τους για κρουστά, ή έτοιμες ψηφιοποιημένες ενορχηστρώσεις μουσικών έργων, πάντα μέσα από Η/Υ πειραματιζόμενοι στην εναλλαγή μουσικών οργάνων.

ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αβέρωφ, Ε. (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 67-71. (βιβλίο και CD)
Σταυρίδη, Σ.Γ.(1985) *Η μουσική στην εκπαίδευση*, Αθήνα:Qutenberg.
Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής*, τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 32-33.

Παρουσιάσεις οργάνων

- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/10/blog-post.html> (παρουσίαση των κρουστών)
- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/10/i.html> (παρουσίαση των τυμπάνων)
- <http://www.youtube.com/watch?v=dy6B4INixi4> (Βίντεο: Lionel Hampton solo tom)

ΕΝΟΤΗΤΑ 7^Η: ΤΑ ΚΡΟΥΣΤΑ ΙΔΙΟΦΩΝΑ ΤΗΣ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ

Η 7^η ενότητα αποτελείται από 3 κεφάλαια , τα οποία θα διδαχθούν σε δύο (02) διδακτικές ώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο: Εισαγωγή (Γενικά - χρήση - προέλευση και εξέλιξη)

2^ο: Ιδιόφωνα συγκεκριμένου τονικού ύψους

3^ο: Ιδιόφωνα ακαθόριστου τονικού ύψους

(Διδακτικές ώρες : 02)

Α. Διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίζουν την ιστορική και εξελικτική πορεία των ιδιόφωνων οργάνων τονικού ύψους και ακαθόριστου τονικού ύψους
- Να διακρίνουν οπτικά και ακουστικά τα ιδιόφωνα όργανα συγκεκριμένου τονικού ύψους και του ακαθόριστου τονικού ύψους.
- Να αντιληφθούν θεωρητικά και πρακτικά τις δυνατότητες, τα τεχνικά χαρακτηριστικά και τους τρόπους παιξίματος κάθε ιδιόφωνου κρουστού.
- Να αντιληφθούν ότι στα ιδιόφωνα όργανα, το ηχογόνο σώμα είναι το ίδιο το σώμα του οργάνου.

Β. Λέξεις κλειδιά

- Οξύς ήχος-ατσάλινες πλάκες
- Ξηρός και εύθραυστος ήχος
- Ξύλινες πλάκες
- Αντηχεία
- Μπαγκέτα

Γ. Διδακτική μεθοδολογία και Ενδεικτική πορεία μαθήματος.

Μέσα από διαδικασίες άμεσης διδασκαλίας δηλαδή ακρόαση και εκτέλεση των μουσικών οργάνων, οι μαθητές προσεγγίζουν τα ιδιόφωνα όργανα συγκεκριμένου τονικού ύψους. Ο εκπαιδευτικός αναφέρεται γενικά στην προέλευση και εξέλιξή τους και επισημαίνει ότι συναντούνται σε όλους τους μουσικούς πολιτισμούς από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Ακολούθως περιγράφει το μεταλλόφωνο (metallophone), ενημερώνει τους μαθητές για το σχήμα του οργάνου, το υλικό που είναι κατασκευασμένες οι πλάκες, την ηχητική έκταση και την αντιστοιχία του μεταλλόφωνου με το πιάνο.

Στη συνέχεια αναφέρεται στο ξυλόφωνο (xylophone), γίνεται περιγραφή του οργάνου και εξηγεί ότι οι ξύλινες πλάκες είναι κουρδισμένες σε συγκεκριμένους τόνους και τοποθετημένες σε ανάλογη θέση με τα πλήκτρα του πιάνου. Ακολούθως εξηγεί τη σημασία της μπαγκέτας και ότι ανάλογα με τον τύπο της παράγει διαφορετικά ηχοχρώματα.

Περιγράφει το βιμπράφωνο (vibraphone) και επισημαίνει τις ομοιότητες και τις διαφορές με τα προηγούμενα όργανα.

Στη 2η διδακτική ώρα ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει το γκονγκ (gong) και τις καμπάνες μέσα από ηχητικά παραδείγματα (π.χ. E.Elgar, Little Bells από Wand Young Suite αρ.2). Επισημαίνει στους μαθητές ότι τα ιδιόφωνα κρουστά συγκεκριμένου τονικού ύψους δεν υπάρχουν στην κλασική ορχήστρα, αλλά πρωτοεμφανίζονται σε έργα συνθετών από το τέλος του 19^{ου} - αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει τα ιδιόφωνα όργανα ακαθόριστου τονικού ύψους και αναφέρεται στα τεχνικά χαρακτηριστικά και σε τρόπους παιξίματος. Ιδιαίτερη αναφορά κάνει στα ιδιόφωνα εκείνα που χρησιμοποιούνται συχνότερα στην ορχήστρα (τρίγωνο, κύμβαλα και καστανιέτες) από τον 19^ο αιώνα και εξής.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές συνδυάζοντας διάφορα μελωδικά και ρυθμικά *ostinati* μελοποιούν ένα ποίημα. Συνδυάζουν ήχους, παράγουν δικά τους ηχοχρώματα δια μέσου της βιωματικής προσέγγισης ώστε να αντιληφθούν τις δυνατότητες των κρουστών ιδιόφωνων οργάνων της ορχήστρας.

Προσκαλείται στη τάξη καθηγητής κρουστών που παρουσιάζει τα όργανα στους μαθητές, δίνει περισσότερες πληροφορίες και απαντά στις ερωτήσεις τους.

Ακρόαση: N.Rimsky -Korsakov: Ισπανικό Καπρίτσιο ορ. 34 (Οι μαθητές διακρίνουν ακουστικά το τρίγωνο, τα κύμβαλα και τις καστανιέτες).

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό-Βιβλιογραφία

Αβέρωφ. Εφη(2001), *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας.

Παρουσιάσεις οργάνων

- http://orxistra.blogspot.gr/2007/11/blog-post_16.html (διάφορα κρουστά)
- <http://orxistra.blogspot.gr/2007/11/blog-post.html> (κύμβαλα)
- http://orxistra.blogspot.gr/2007/11/blog-post_15.html (ξυλόφωνο)

Εναλλακτικές ακροάσεις:

- Camille Saint-Saens, Το Καρναβάλι των Ζώων
- Sergei Prokoviev, Ο Πέτρος και ο Λύκος έργο 67.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8^Η: ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΑ ΟΡΓΑΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΜΦΩΝΙΚΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑ

Η 8^η ενότητα αποτελείται από 3 κεφάλαια , τα οποία θα διδαχθούν σε δύο (02) διδακτικές ώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Χορδόφωνα (Αναγεννησιακό λαούτο, Θεόρβη, Κιθάρα, Μαντολίνο)

(Διδακτικές ώρες : 01)

A. Διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίζουν τα χορδόφωνα όργανα που δεν ανήκουν στις σταθερές ομάδες της συμφωνικής ορχήστρας αλλά συμπράττουν με αυτή.
- Να τα αναγνωρίζουν οπτικά και ακουστικά.
- Να γνωρίζουν την ιστορική εξέλιξη τους, τα τεχνικά χαρακτηριστικά και τρόπους παιξίματος

B. Λέξεις κλειδιά

- Συνεχές βάσιμο (Basso continuo)
- Αντηχείο
- Τεχνικές παιξίματος.
- Ταστιέρα
- Τάστα
- Διπλές χορδές

Γ. Διδακτική μεθοδολογία και ενδεικτική πορεία μαθήματος

Για τη συγκεκριμένη ενότητα επιλέγεται ο συνδυασμός της άμεσης διδασκαλίας και κατευθυνόμενης διερεύνησης. Οι μαθητές διακρίνουν οπτικά τα όργανα αναγεννησιακό λαούτο, θεόρβη και μαντολίνο και ακούν ηχητικά παραδείγματα των εξεταζόμενων οργάνων. Ο εκπαιδευτικός δίνει τις απαραίτητες πληροφορίες για τα όργανα (αναγεννησιακό λαούτο, θεόρβη, μαντολίνο) και επισημαίνει την σημασία τους για την αναγεννησιακή μουσική και τη μουσική του μπαρόκ.

Ακολούθως κάνει ιδιαίτερη και λεπτομερέστερη αναφορά στη κιθάρα την εξέλιξή της, τα χαρακτηριστικά της, τις τεχνικές δυνατότητες και τους τρόπους παιξίματος. Επισημαίνει τη σημασία και τον δεσπόζοντα ρόλο της κιθάρας στην ισπανική μουσική (Ισπανική εθνική μουσική σχολή: Σύνδεση με το μάθημα Ιστορία της μουσικής).

Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός με συγκεκριμένες ερωτήσεις, επισημάνσεις και ηχητικά παραδείγματα βοηθά τους μαθητές να φτάσουν σταδιακά μέσα από τη παρατήρηση και τη σύγκριση στη κατανόηση του ρόλου των συγκεκριμένων οργάνων στην ορχήστρα.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές παρακολουθούν την παρουσίαση του λαούτου, της κιθάρας και του μαντολίνου από καθηγητές της αντίστοιχης ειδικότητας ή συμμαθητές που γνωρίζουν τα συγκεκριμένα όργανα.

Οι μαθητές γνωρίζουν τα εκτάκτως συνεργαζόμενα χορδόφωνα όργανα μέσα από την ακρόαση -ανάλυση των ακόλουθων έργων:

Hummel: Κοντσέρτο για μαντολίνο και ορχήστρα σε σολ μείζονα.

Rodrigo J.: Κοντσέρτο του Αρανχουέθ (για κιθάρα και ορχήστρα)

Bach J. S.: Σουίτα σε Μι ελάσσονα, πρελούντιο σε Σι ελάσσων, φούγκα σε ΣΟΛ ελάσσων για λαούτο και κλαβεσέν.

Προβολή βίντεο: Robert de Visée, Prélude et Allemande (για θεόρβη)

<https://www.youtube.com/watch?v=qeUcGD4rRRc>

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό

Εναλλακτικές ακροάσεις:

B.Britten: A young person's guide to orchestra

F.Schubert: Σερενάτα για κιθάρα.

F.Mentelsohn: Τραγούδια χωρίς λόγια έργο 34 Νο 2 και έργο 62 Νο 6 για κιθάρα.

B.Britten: Σουίτες για λαούτο σε Μι ελάσσονα, σε Φα δίεση ελάσσονα

Προβολή βίντεο:

- Κιταρρόνε, 14χορδο μπάσο λαούτο: Rolf Lislevand - Robert de Visée, Chaconne:

<https://www.youtube.com/watch?v=UhKuL75sLfQ>

- Μπαρόκ μαντολίνο: Avi Avital - Vivaldi Concerto RV 425:

<https://www.youtube.com/watch?v=aXBWrNN64z8>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

2^ο: Αερόφωνα (Εκκλησιαστικό όργανο -Pipe organ, Σαξόφωνο - Saxophone)

3^ο: Ιδιόφωνα (Τσελέστα - Celesta)

(Διδακτικές ώρες : 01)

A. Διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίζουν τα αερόφωνα όργανα που δεν ανήκουν στις σταθερές ομάδες της συμφωνικής ορχήστρας αλλά συμπράττουν με αυτή.
- Να τα αναγνωρίζουν οπτικά και ακουστικά.
- Να γνωρίζουν την ιστορική εξέλιξη τους, τα τεχνικά χαρακτηριστικά και τρόπους παιξίματος
- Να αντιληφθούν τη σπουδαιότητα του εκκλησιαστικού οργάνου στην εξέλιξη της δυτικής μουσικής
- Να γνωρίσουν την τσελέστα, τα χαρακτηριστικά, τις τεχνικές της δυνατότητες και να αναγνωρίζουν ακουστικά τον ιδιαίτερο ήχο της

B. Λέξεις κλειδιά

- Ηχητικοί σωλήνες
- Μανουάλια
- Μονό καλάμι
- Ποδόπληκτρα
- Ηχόχρωμα
- Τεχνικές παιξίματος

Γ. Διδακτική μεθοδολογία και ενδεικτική πορεία μαθήματος

Οι μαθητές ακούν ηχητικά παραδείγματα, συνοδευόμενα από εποπτικό υλικό. Μέσα από διερευνητική προσέγγιση οι μαθητές ανακαλύπτουν την τεράστια σημασία του εκκλησιαστικού οργάνου στη δυτική μουσική. Ο εκπαιδευτικός διευκρινίζει τον πολύπλοκο τρόπο παραγωγής του ήχου του. Επισημαίνει το ρόλο και τη συμβολή του στη θρησκευτική μουσική της δύσης, το σολιστικό ρόλο του αλλά και τη συμμετοχή του σε ορχηστρικά έργα.

Ακολούθως ο εκπαιδευτικός, περιγράφει το σαξόφωνο, τα χαρακτηριστικά και τις τεχνικές του δυνατότητες, τον μηχανισμό των κλειδιών και των ταπών. Επισημαίνει τις ομοιότητες και διαφορές του με άλλα ξύλινα πνευστά. Στη συνέχεια ο εκπαιδευτικός δίνει τις απαραίτητες πληροφορίες για την τσελέστα, την κατασκευή της, το ιδιαίτερο ηχόχρωμά της. Με ακρόαση διδακτικού υλικού, οι μαθητές γνωρίζουν και μαθαίνουν να διακρίνουν, τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες τεχνικής που έχει το κάθε όργανο.

Δ. Δραστηριότητες

Ακροάσεις:

- Αποσπάσματα από την 3^η συμφωνία του Saint-Saens (για εκκλησιαστικό όργανο και ορχήστρα)

- J.S.Bach, Τοκκάτα για εκκλησιαστικό όργανο σε Ρε ελάσσονα (<https://www.youtube.com/watch?v=CTVraVgzC9U>)
- B. Bartok, Music for Strings, Percussion and Celesta (<https://www.youtube.com/watch?v=rFsvgYmSDeM>)

Παρουσίαση του σαξοφώνου μέσω διαδικτύου
http://orxistra.blogspot.gr/2007/09/blog-post_27.html

Οι μαθητές παρακολουθούν την παρουσίαση του σαξοφώνου από καθηγητή της ειδικότητας ή συμμαθητή τους που γνωρίζει το όργανο.

Οργανώνεται επίσκεψη και ξενάγηση στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών όπου μεταξύ άλλων οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να δουν από κοντά το εκκλησιαστικό όργανο παιδιών

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό - Βιβλιογραφία

Michels, Ul. (1999), Άτλας της μουσικής, τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας.

Εναλλακτικές ακροάσεις:

- Bella Bartok: Μουσική για έγχορδα, κρουστά και Τσελέστα.
- J.S.Bach, Πρελούντιο και φούγκα σε ρε μείζονα, Φαντασία BWV 572 σε σολ μείζονα.
- Marcel Perrin: Δύο κοντσερτάντε για σαξόφωνο και πιάνο.

Προβολή βίντεο:

Leonard Bernstein, πρόβα στην "Ιεροτελεστία της άνοιξης" του Igor Stravinsky
<https://www.youtube.com/watch?v=5Kyso5VmZ6g>

ΕΝΟΤΗΤΑ 9^η: ΟΡΓΑΝΑ ΜΕΤΑΦΕΡΟΜΕΝΗΣ ΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η 9^η ενότητα αποτελείται από ένα κεφάλαιο, το οποίο θα διδαχθεί σε μία (1) διδακτική ώρα.

A. Ειδικοί Διδακτικοί Στόχοι

Οι μαθητές και οι μαθήτριες πρέπει:

- Να κατανοήσουν την έννοια της μεταφερόμενης τονικότητας και την αναγκαιότητά της
- Να κατανοήσουν τον τρόπο γραφής και ανάγνωσης των μουσικών οργάνων μεταφερόμενης τονικότητας στο πεντάγραμμο
- Να είναι σε θέση να μεταγράψουν στο πεντάγραμμο μια απλή μελωδία από ένα όργανο μεταφοράς σε ένα άλλο όργανο (μη μεταφοράς) και το αντίστροφο

B. Λέξεις-Κλειδιά

- Μεταφερόμενη τονικότητα
- Τόνος κατασκευής
- Διάστημα μεταφοράς

Γ. Διδακτική Μεθοδολογία και Ενδεικτική Πορεία Μαθήματος

Η ένατη ενότητα εστιάζει στην από κατασκευής ανάγκη μεταφοράς της τονικότητας κάποιων οργάνων. Για την κατανόηση αυτής της διαδικασίας πρέπει να προσδιοριστεί η διαφορετικότητα αυτών των οργάνων και ο ρόλος του τόνου κατασκευής τους.

Θα χρησιμοποιηθούν διδακτικές μέθοδοι όπως η προσομοίωση και το παιχνίδι φωνών. Η μέθοδος αυτή απλοποιεί και αναλύει το γνωστικό αντικείμενο, προωθεί την ενεργητική μάθηση και δημιουργεί ένα συλλογικό πλαίσιο δράσης. Θα χρησιμοποιηθεί για την κατανόηση της διαφορετικότητας δύο φωνών-οργάνων.

Έτσι, οι μαθητές αναπαριστούν τα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας μεταφερόμενης και μη μεταφερόμενης τονικότητας, τραγουδώντας αντιλαμβάνονται το διαφορετικό τονικό ύψος. Προσπαθώντας να προσεγγίσει τονικά ο ένας τον άλλον, διαπιστώνουν την ανάγκη μεταφοράς του ήχου. Το παιχνίδι επαναλαμβάνεται αρχικά κατά ζεύγη, ενδεχομένως κατά τριάδες, από όλους τους μαθητές ώστε να λειτουργήσει βιωματικά.

Ο εκπαιδευτικός επισημαίνει ότι η διαδικασία μεταφοράς δεν περιορίζεται σε ένα φθόγγο αλλά εφαρμόζεται σε μία μελωδία, η οποία ανήκει σε μία τονικότητα. Οι μαθητές, με προγενέστερη γνώση και την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, καλούνται να εξηγήσουν την έννοια «τόνος κατασκευής» ενός οργάνου (κεφάλαιο 5^ο). Προσδιορίζεται ο τρόπος που καθορίζει το διάστημα μεταφοράς. Αποσυνδέεται από την κατ' ανάγκη μεταφορά τονικότητας με παραδείγματα.

Για την κατανόηση του αντικειμένου και τη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη, θα εφαρμοστεί η πρακτική εξάσκηση.

Δ. Δραστηριότητες

Για τη μετάβαση από το παιχνίδι στη λειτουργία των οργάνων μεταφοράς, τους ρόλους στο παιχνίδι αναλαμβάνουν δύο όργανα. Παρουσιάζονται απλής μορφής παραδείγματα από τον εκπαιδευτικό και τους μαθητές.

Οι μαθητές, με τη χρήση μουσικών οργάνων μεταφερόμενης και μη μεταφερόμενης τονικότητας, διαπιστώνουν την ανάγκη προσέγγισης του ενός οργάνου από το άλλο (μεταφερόμενο) ώστε να βρίσκονται στο ίδιο ύψος. Ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει παραδείγματα οργάνων μεταφοράς κατά μία 8^η, π.χ. φλάουτο-πίκολο (piccolo flute). Οι μαθητές ανακαλούν τις γνώσεις τους και παρουσιάζουν δικά τους παραδείγματα μεταφερόμενης 8^{ης}.

Οι μαθητές εξασκούνται στην μεταφορά από μία τονικότητα σε άλλη προς τα πάνω και προς τα κάτω και σε διαφορετικά κλειδιά.

Οι μαθητές παρακολουθούν παραδείγματα μεταφοράς τονικότητας και εξασκούνται στην εφαρμογή μεταγραφής μιας μελωδίας για διάφορα όργανα μεταφερόμενης τονικότητας.

Ε. Πρόσθετο διδακτικό Υλικό - Βιβλιογραφία

Αβέρωφ, Έφη (2001) *Εισαγωγή στην Οργανογνωσία*, Αθήνα: Νάκας, σελ. 60-61. (βιβλίο και CD)

Michels, Ul. (1999), *Άτλας της μουσικής*, τομ. 1, μτφρ. Μόσχος, Κ., Αθήνα: Φίλιππος Νάκας, σελ. 46-47.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ενότητα 9^η : Όργανα μεταφερόμενης τονικότητας (Transporto)

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της ένατης (9) ενότητας είναι μέσα από την κατανόηση της έννοιας της μεταφοράς και μέσα από πρακτικά παραδείγματα, να αναπτύξουν την ικανότητα ανάγνωσης και κατανόησης της παρτιτούρας ορχήστρας.

ΣΤΟΧΟΙ

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να κατανοήσουν την έννοια της μεταφερόμενης τονικότητας και την αναγκαιότητά της
- Να κατανοήσουν τον τρόπο γραφής και ανάγνωσης των μουσικών οργάνων μεταφερόμενης τονικότητας στο πεντάγραμμα
- Να είναι σε θέση να μεταγράψουν στο πεντάγραμμα μια απλή μελωδία από ένα όργανο μεταφοράς σε ένα άλλο όργανο (μη μεταφοράς) και το αντίστροφο

ΔΙΑΡΚΕΙΑ

Μία (1) διδακτική ώρα

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στην ενότητα αυτή ακολουθείται η μέθοδος της προσομοίωσης. Η μέθοδος αυτή παρουσιάζει, μέσα από το παιχνίδι, το μηχανισμό μεταφοράς τονικότητας με βιωματικό και απλοποιημένο τρόπο. Για την εφαρμογή και κατανόηση της θεωρίας χρησιμοποιείται η πρακτική εξάσκηση.

ΜΕΣΑ-ΥΛΙΚΑ

- Πιάνο (Πληκτροφόρο όργανο)
- Εκτελεστές και όργανα μεταφερόμενης τονικότητας (τρομπέτα και κλαρινέτο in Bb, κόρνο in F, άλτο σαξόφωνο in Eb)
- Σε περίπτωση που δεν υπάρχουν όργανα ή εκτελεστές μπορεί να βοηθήσει ένα ψηφιακό μουσικό πρόγραμμα (FINALE, SIBELIUS)
- Αντίγραφο της πρώτης σελίδας από παρτιτούρα ορχήστρας
- Πεντάγραμμα

ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

A. Εισαγωγή (10 λεπτά)

Ο εκπαιδευτικός ανακοινώνει τη διεξαγωγή ενός «παιχνιδιού» προκειμένου οι μαθητές να κατανοήσουν τη μεταφορά τονικότητας. Καλεί δύο μαθητές να υποδυθούν δύο όργανα της ορχήστρας (το ένα μεταφερόμενης τονικότητας). Ο ένας μαθητής, με τη βοήθεια του πιάνου, τραγουδάει το φθόγγο σολ και ο άλλος το φθόγγο φα προφέροντας όμως και οι δύο τη λέξη ΣΟΛ.

Οι μαθητές αντιλαμβάνονται το διαφορετικό τονικό ύψος στο οποίο βρίσκονται. Ο μαθητής που τραγουδάει το φθόγγο φα καλείται να καλύψει το διάστημα 2^{ης} μεγάλης προς

τα πάνω και να φτάσει στο σολ. Έτσι οι μαθητές αντιλαμβάνονται βιωματικά την έννοια «όργανο μεταφοράς». Το παιχνίδι επαναλαμβάνεται από όλους. Όσοι έχουν την ικανότητα σχηματίζουν τριάδες με τρεις διαφορετικούς φθόγγους.

B. Διδακτική επεξεργασία (30 λεπτά)

Τη θέση των μαθητών παίρνουν τα όργανα. Πιάνο, κλαρινέτο και κόρνο παίζουν τη νότα σολ και οι μαθητές αντιλαμβάνονται το διαφορετικό ύψος στο οποίο βρίσκονται τα τρία όργανα και ας παίζουν την ίδια νότα.

Οι μαθητές γνωρίζοντας τον τόνο κατασκευής των οργάνων, καλούνται να υπολογίσουν το διάστημα που πρέπει το κάθε όργανο να καλύψει ώστε να βρεθούν στο ίδιο τονικό ύψος. Αν χρειαστεί παρουσιάζονται πιο εύληπτα παραδείγματα, π.χ. το φλάουτο και το πίκολο. Παίζουν τον ίδιο φθόγγο και το πίκολο ηχεί μία 8να ψηλότερα. Οι μαθητές καλούνται να αναφέρουν και άλλα παραδείγματα.

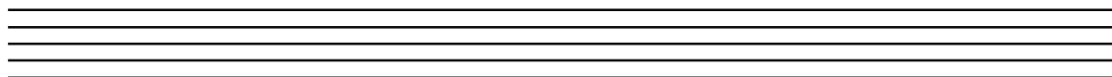
Στο επόμενο βήμα μεταφέρουν μία μελωδία δύο ή τεσσάρων μέτρων σε μεγαλύτερη απόσταση ελέγχοντας πάντα τα διαστήματα. Οι μαθητές καλούνται να παρατηρήσουν τις αλλοιώσεις και ουσιαστικά τη μεταφορά της μελωδίας σε άλλη τονικότητα. Ακολουθούν παραδείγματα και ασκήσεις σε διαφορετικά κλειδιά.

Σε αυτό το σημείο, ο εκπαιδευτικός καλεί τους μαθητές να περιγράψουν τον όρο «τόνος κατασκευής» ενός οργάνου. Εξηγεί γιατί ένα π.χ. Σιb όργανο πρέπει να ανεβεί μία 2^η Μεγάλη. Ο εκπαιδευτικός τονίζει το γεγονός ότι η ύπαρξη τόνου κατασκευής σε ένα όργανο δεν το καθιστά απαραίτητα όργανο μεταφοράς. Αναφέρονται παραδείγματα τέτοιων περιπτώσεων.

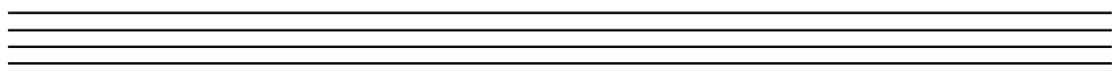
Διανέμεται αντίγραφο της πρώτης σελίδας παρτιτούρας ορχήστρας για παρατήρηση και ανάλυση της μεταφοράς τονικότητας στα αντίστοιχα όργανα. Οι μαθητές ενισχύουν τη μάθηση με παραδείγματα και ασκήσεις.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- 1) Η μελωδία που ακολουθεί είναι για κλαρινέτο. Να τη μεταφέρετε στην τονικότητα του φλάουτου

- 2) Η μελωδία που ακολουθεί ανήκει στο άλτο σαξόφωνο. Να γράψετε τη μελωδία στο ύψος (τονικότητα) που ηχεί.

- 3) Να οργανώσετε ένα κουαρτέτο ξύλινων πνευστών με φλάουτο, κλαρινέτο in Bb, κόρνο in F και φαγκότο. Η τονικότητα είναι ΝΤΟ μείζονα, το μέτρο 2/4 και όλοι ξεκινούν με την 3^η της κλίμακας (μι 2 χρόνοι).

4) Να μεταφέρετε τη μελωδία στα άλλα δύο κλειδιά.

5) Να μεταγράψετε το παρακάτω απόσπασμα για κουαρτέτο ξύλινων (φλάουτο, όμποε, κόρνο in F, φαγκότο). Το φλάουτο θα διπλασιάσει τη μελωδία του όμποε.

Γ. Κλείσιμο (5 λεπτά)

Εξηγούνται τυχόν απορίες, δίνονται απαντήσεις σε ερωτήσεις των μαθητών και γίνεται ανακεφαλαίωση υπογραμμίζοντας τα σημαντικότερα σημεία.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο καθηγητής διαπιστώνει:

- Την ευκολία με την οποία οι μαθητές ανταποκρίθηκαν στο ρόλο τους

- Το βαθμό κατανόησης του μηχανισμού μεταφοράς τονικότητας
- Την ικανότητα ανάκλησης και αξιοποίησης της προγενέστερης γνώσης
- Την επίδοση των μαθητών στο φύλλο εργασίας
- Τη διάθεση συμμετοχής τους στο παιχνίδι και την συνολική παρουσία τους

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει μέσα από προφορική εξέταση ή/και από τα φύλλα εργασίας που προτάθηκαν. Επίσης ο εκπαιδευτικός μπορεί να σχεδιάσει και να χρησιμοποιήσει ρουμπρικές αξιολόγησης (κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων). Ενδεικτική χρήση ρουμπρικής προτείνεται στο σχέδιο μαθήματος της Ενότητας 5.

ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Σε συνδυασμό με τη γνώση της Ιστορίας της Μουσικής και τις σύγχρονες τάσεις του 20^{ου} αιώνα (ύλη της α΄ τάξης Μουσικού λυκείου), παρουσιάζεται παρτιτούρας ατονικής μουσικής. Διαπιστώνεται ο τρόπος με τον οποίο οι συνθέτες της περιόδου αυτής οργανώνουν την παρτιτούρα για όργανα μεταφοράς τονικότητας.

ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Όργανα μεταφοράς τονικότητας, πού ηχούν, πόσο μεταφέρονται

http://www.secretcomposer.com/Secret_Composer_Blog_Demo/Concert_Pitch_-_Instrument_Transposition_chart.htm

Παρτιτούρα ορχήστρας ατονικής μουσικής

<http://www.dlib.indiana.edu/variations/scores/ahb9985/large/index.html>

Παρτιτούρα ορχήστρας ατονικής μουσικής

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/8/81/Summer_Morning_By_a_Lake_excerpt.PNG

ΕΝΟΤΗΤΑ 10: ΕΙΔΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΠΑΡΤΙΤΟΥΡΑΣ ΑΝΑ ΕΠΟΧΗ

Η 10^η ενότητα αποτελείται από 4 κεφάλαια, τα οποία θα διδαχθούν σε (03) διδακτικές ώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1^ο: Είδη ορχήστρας

2^ο: Οργανικά σύνολα

3^ο: Σχηματικές παρτιτούρες για κάθε εποχή

4^ο: Ας ακούσουμε μουσική (Μουσικά παραδείγματα από κάθε στυλ, με ορχήστρες «εποχής»)

(Διδακτικές ώρες: 03)

A. Διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές θα πρέπει:

- Να γνωρίσουν τα είδη της ορχήστρας ανά εποχή και την εξέλιξή τους.
- Να γνωρίσουν τη σύσταση της ορχήστρας ανάλογα με σε κάθε ιστορική περίοδο
- Να γνωρίσουν τα διάφορα οργανικά σύνολα (εγχόρδων, πνευστών, με ή χωρίς συνοδεία πιάνου)
- Να εξοικειωθούν με το διαφορετικό ρεπερτόριο σύμφωνα με το στυλ εποχής
- Να εξοικειωθούν με την ανάγνωση σχηματικής και πλήρους παρτιτούρας
- Να αναγνωρίζουν ακουστικά τα όργανα που συμμετέχουν σε ένα ορχηστρικό σύνολο

B. Λέξεις - Κλειδιά

- Basso Continuo (Συνεχές βάσιμο)
- Δυναμική
- Σχηματική παρτιτούρα
- Μουσική δωματίου

Γ. Διδακτική μεθοδολογία και Ενδεικτική πορεία μαθήματος

Η ενότητα αυτή μπορεί να διδαχθεί αυτοτελώς, ή ο εκπαιδευτικός μπορεί να τη συνδυάσει με τις ενότητες εκείνες που αφορούν τη διδασκαλία των οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας και να παραπέμπει σε αυτή όταν το κρίνει σκόπιμο. Στηρίζεται στην ενεργητική κριτική μουσική ακρόαση μουσικών παραδειγμάτων από διάφορες εποχές και από διαφορετικά είδη ορχηστρών και ορχηστρικών συνόλων.

Ο εκπαιδευτικός εξηγεί ότι όλων των ειδών τα όργανα που έλκουν την καταγωγή τους από τους αρχαίους πολιτισμούς, ιδίως της Αφρικής και της Μεσοποταμίας εξελίχθηκαν παράλληλα με τα μουσικά ιδιώματα, από το Μεσαίωνα ως τον 20^ο αιώνα (Ανάκληση γνώσεων από τα αντίστοιχα κεφάλαια). Επιλέγει για ακρόαση συμφωνικά έργα ή έργα μουσικής δωματίου διαφορετικών εποχών. Οι μαθητές κατά την ακρόαση παρατηρούν ομοιότητες και διαφορές στα διαφορετικά είδη ορχηστρών.

Ο εκπαιδευτικός δίνει αναλυτικές πληροφορίες για τα όργανα που συμμετέχουν στην ορχήστρα κάθε εποχής. Μοιράζει στους μαθητές (ή προβάλλει στο βιντεοπροβολέα) αρχικά σχηματικές και στη συνέχεια πλήρεις παρτιτούρες και τους εξηγεί το πώς να τις διαβάζουν. Κάνει ιδιαίτερη αναφορά στη θέση των ομάδων οργάνων και των οργάνων σε μία παρτιτούρα. Επισημαίνει ότι η συμμετοχή σε ένα μουσικό σύνολο απαιτεί πειθαρχία, πνεύμα συνεργασίας και προσήλωση σε ένα κοινό σκοπό.

Επιδιώκεται η ακρόαση έργων από ορχήστρες εποχής, έτσι ώστε να εξοικειωθούν οι μαθητές με τον αυθεντικό ήχο της ορχήστρας κάθε περιόδου.

Δ. Δραστηριότητες

Οι μαθητές αναγνωρίζουν, περιγράφουν, συγκρίνουν και αναλύουν μουσικές ακροάσεις διαφορετικών μουσικών ειδών, στυλ και πολιτισμών με χρήση κατάλληλης μουσικής ορολογίας, με έμφαση στη μουσική του 20^{ου} αιώνα με χρήση μουσικής τεχνολογίας.

Οι μαθητές ασκούνται στην ανάγνωση σχηματικής παρτιτούρας,, όπου κάθε κατηγορία οργάνων είναι ομαδοποιημένη (Π.χ. 30 έγχορδα, 6 ξύλινα, 8 χάλκινα κλπ.) κι έτσι διευκολύνεται η κατανόηση της ενορχήστρωσης σε κάθε εποχή, όπως και εμπεδώνεται η γνώση της θέσης κάθε οργάνου στην παρτιτούρα.

Οι μαθητές ακούγοντας την πολυφωνική μουσική της Αναγέννησης και του Μπαρόκ: Τρίφωνα ως οκτάφωνα σύνολα (φλάουτα, βιόλες, broken consort), καντσόνες (Frescobaldi) - Τρίο σονάτες (Fontana, Corelli, Buxtehude) με μπάσο κοντίνουο, κοντσέρτο γκρόσο (Handel, Bach), κοντσέρτο σόλο (Vivaldi) και την κλασική εποχή: κοντσέρτα (Mozart, Beethoven) κουαρτέτο εγχόρδων (Haydn), συνεργασία σε κουιντέτα και μεγαλύτερα σύνολα με πιάνο και πνευστά κυρίως όργανα, ως τη συμφωνική ορχήστρα του 19ου αιώνα μαθαίνουν να ξεχωρίζουν διάφορα στυλ από τις ορχήστρες διαφόρων εποχών.

Οι μαθητές βιωματικά μέσα από την εναλλαγή από διάφορα μουσικά όργανα αναπτύσσουν την ακουστική τους μνήμη εκτελώντας με μίμηση σύντομα ρυθμικά και μελωδικά σχήματα με όργανα της ορχήστρας (τοξωτά - νυκτά πληκτροφόρα και κρουστά μεμβρανόφωνα-ιδιόφωνα) με τη βοήθεια ενός μουσικού προγράμματος.

Οι μαθητές παρουσιάζουν στην ολομέλεια συμφωνικά έργα που έχουν επιλέξει και δίνουν ταυτόχρονα πληροφορίες για τον συνθέτη, την εποχή του, το είδος σύνθεσης κλπ.

Ε. Πρόσθετο διδακτικό υλικό - Βιβλιογραφία

- <http://orxistra.blogspot.gr/2006/11/blog-post.html> (παρουσίαση των οργάνων της ορχήστρας)
- http://orxistra.blogspot.gr/2006/11/blog-post_13.html (η εξέλιξη της ορχήστρας)

Προτεινόμενες ακροάσεις (έργα για πλήρη ορχήστρα)

F. Haendel: Μουσική των νερών

J.S. Bach, Ορχηστρική σουίτα No. 2 σε Σι ελάσσονα

W.A. Mozart, Συμφωνία αρ. 25

L.v. Beethoven, 3^η συμφωνία

H. Berlioz, Φανταστική συμφωνία

G. Mahler, Συμφωνία No. 1 «Ο Τιτάν»

S.Prokofiev, Συμφωνία No. 1, op. 25

O.Respighi, Pines of Rome

M.Καλομοίρης: Συμφωνία της Λεβεντιάς

Ενδεικτικές ιστοσελίδες με παρτιτούρες

- <https://musopen.org/sheetmusic/period/baroque/>
- http://www.baroquemusic.it/sites/g/files/g860336/f/201502/vivaldi_concerto_fagotto_RV_501_score_0.pdf
- [http://imslp.nl/imglnks/usimg/9/9d/IMSLP34810-PMLP28008-Corelli -
_Concerto_grosso_No8_Weihnachtskonzert_for_2_SoloVln_Solo_Cello_and_strings -
score.pdf](http://imslp.nl/imglnks/usimg/9/9d/IMSLP34810-PMLP28008-Corelli-_Concerto_grosso_No8_Weihnachtskonzert_for_2_SoloVln_Solo_Cello_and_strings_-_score.pdf)
- <http://www.wmich.edu/mus-gened/mus170/OrchestraCompare.html>
- [http://japanese.imslp.info/files/imglnks/usimg/3/3e/IMSLP104942-PMLP04505-
Prokofiev_-_Symphony_No._1_Op._25_orch._score_.pdf](http://japanese.imslp.info/files/imglnks/usimg/3/3e/IMSLP104942-PMLP04505-Prokofiev_-_Symphony_No._1_Op._25_orch._score_.pdf)

Ιστολόγιο με ιστορικές ηχογραφήσεις και εκτελέσεις έργων

<http://listenclassicalmusiccs.blogspot.gr/>

